

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra speciální pedagogiky

Celoživotní vzdělávání osob s mentálním postižením

Diplomová práce

Hana Kolomazníková

Vedoucí diplomové práce

PaedDr. Jaroslava Zemková, Ph.D.

Praha 2012

Autor práce: **Hana Kolomazníková**

Vedoucí práce: **PaedDr. Jaroslava Zemková, Ph.D.**

Datum obhajoby: **2012**

Bibliografický záznam

KOLOMAZNÍKOVÁ, Hana. *Celoživotní vzdělávání osob s mentálním postižením*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra speciální pedagogiky, 2012. 96 s. Vedoucí diplomové práce PaedDr. Jaroslava Zemková, Ph.D.

Anotace

Diplomová práce se zabývá specifiky celoživotního vzdělávání osob s mentálním postižením. Práce se skládá z části teoretické a praktické. Vychází především z odborných publikací, zákonů a vyhlášek ČR a internetových zdrojů.

První kapitola se zabývá osvětlením pojmu mentální retardace, její klasifikací, etiologií a psychickými zvláštnostmi těchto osob. V kapitole druhé je popsán systém vzdělání mentálně postižených osob v ČR včetně činnosti speciálně pedagogických center a možnosti využití středisek rané péče. V následující kapitole se věnuji celoživotnímu vzdělávání, a to jak obecně, tak i konkrétními možnostmi osob s mentálním postižením. Dále je zde zmíněna stručná historie celoživotního vzdělávání osob s mentálním postižením v rámci ČR, didaktické principy vzdělávání této cílové skupiny i příklad daného vzdělávání. Část empirická se pak věnuje výzkumnému šetření, které zkoumá možnosti vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením v krajském městě Liberec.

Klíčová slova

Celoživotní vzdělávání, mentální postižení, mentální retardace, kurz, večerní škola, aktivační centrum.

Annotation

This thesis deals with the specifics of the lifelong education of persons with mental disabilities. The work consists of theoretical and practical parts. Thesis is mainly based on professional literature, laws and regulations Czech Republic and Internet resources.

The first chapter deals with the explaining of the concept of mental retardation, its classification, etiology, and psychological traits of these people. The second chapter describes the system of education people with mental disability in the Czech Republic and activities of special education centers and of early care centers. The next chapter is devoted to lifelong learning, Chapter describes general lifelong learning and lifelong learning of people with mental disability, brief history of lifelong education of persons with mental disabilities in the Czech Republic and didactic principles of education for this group and example of this education are also describe in this chapter. Fourth part deals with empirical research. Research is about learning opportunities of adults with mental disabilities in the regional capital Liberec.

Keywords

Lifelong learning, mental handicap, mental retardation, courses, evenin school, activation center.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Liberci 30.listopadu 2011

Hana Kolomazníková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce PaedDr. Jaroslavě Zemkové, Ph.D. za připomínky a rady k zpracování mé diplomové práce.

Dále bych ráda poděkovala osloveným organizacím za poskytnuté informace.

A nakonec bych chtěla poděkovat všem lidem, kteří mě podporovali jak při psaní diplomové práce, tak i v průběhu studia. Této pomoci si velmi vážím.

Hana Kolomazníková

Obsah

ÚVOD	7
1. MENTÁLNÍ RETARDACE.....	9
1.1 DEFINICE	9
1.2 KLASIFIKACE MENTÁLNÍ RETARDACE	11
1.2.1 <i>Charakteristika jednotlivých stupňů mentální retardace dle MKN-10.....</i>	<i>12</i>
1.3 ETIOLOGIE MENTÁLNÍ RETARDACE	14
1.4 PSYCHOLOGICKÉ ZVLÁŠTNOSTI OSOB S MENTÁLNÍ RETARDACÍ	17
2. VZDĚLÁVACÍ SOUSTAVA ČR – MOŽNOSTI OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	21
2.1 OBECNÁ USTANOVENÍ	21
2.2 PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	23
2.3 VZDĚLÁVÁNÍ V OBDOBÍ POVINNÉ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY	24
2.4 STŘEDNÍ VZDĚLÁVÁNÍ - VZDĚLÁVÁNÍ V RÁMCI PROFESNÍ PŘÍPRAVY	25
2.5 DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ	26
2.6 SPECIÁLNĚ PEDAGOGICKÁ CENTRA	27
2.7 RANÁ PÉČE.....	29
3. CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	31
3.1 KONCEPCE CELOŽIVOTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	31
3.2 VÝZNAM CELOŽIVOTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ PRO MENTÁLNĚ POSTIŽENÉ OSOBY	32
3.3 HISTORIE CELOŽIVOTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM V ČR.....	35
3.4 CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	36
3.5 KATEGORIE VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	37
3.5.1 <i>Základní vzdělávání dospělých.....</i>	<i>37</i>
3.5.2 <i>Další vzdělávání dospělých</i>	<i>39</i>
3.6 MODEL Y UČENÍ A VZDĚLÁVÁNÍ OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	40
3.6.1 <i>Behaviorální model</i>	<i>41</i>
3.6.2 <i>Humanistický model.....</i>	<i>42</i>
3.7 DIDAKTICKÉ PRINCIPY VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ S MENTÁLNÍ RETARDACÍ	44
3.7.1 <i>Zásady pro vzdělávání osob s mentálním postižením:</i>	<i>45</i>
3.7.2 <i>Organizace vyučování</i>	<i>46</i>
3.7.3 <i>Lektor, vyučující, učitel v oblasti vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením.....</i>	<i>46</i>
3.7.4 <i>Obsah vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením.</i>	<i>47</i>
3.8 PŘÍKLAD Z PRAXE – AKTIVAČNÍ CENTRA.....	48
4. PRAKTICKÁ ČÁST.....	52
4.1 PŘEDVÝZKUM	52
4.2 PRVNÍ FÁZE VÝZKUMU	53
4.2.1 <i>Použitá metoda výzkumu</i>	<i>53</i>
4.2.2 <i>Výběr respondentů.....</i>	<i>53</i>
4.2.3 <i>Průběh výzkumu.....</i>	<i>55</i>
4.2.4 <i>Výsledky výzkumu vzhledem ke každé organizaci.....</i>	<i>56</i>
4.2.5 <i>Závěr první fáze výzkumu</i>	<i>64</i>

4.3	DRUHÁ FÁZE VÝZKUMU	66
4.3.1	<i>Použitá metoda výzkumu</i>	66
4.3.2	<i>Výběr respondentů</i>	66
4.3.3	<i>Získané informace</i>	66
4.3.4	<i>Shrnutí druhé fáze výzkumu</i>	71
4.4	TŘETÍ FÁZE VÝZKUMU	71
4.4.1	<i>Použitá metoda výzkumu</i>	71
4.4.2	<i>Výběr respondentů</i>	71
4.4.3	<i>Získané informace</i>	72
4.5	SHRnutí PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	77
ZÁVĚR		79
RESUMÉ		81
SUMMARY		82
POUŽITÁ LITERATURA:		83
SEZNAM PŘÍLOH.....		88
4.6	PŘÍLOHA 1	89
4.7	PŘÍLOHA 2	90
4.8	PŘÍLOHA 3	91

Úvod

„Učení je jako plavání proti proudu - ustaneš na chvíli a vrátíš se o míli.“

Čínské přísloví

„Celoživotní vzdělávání osob s mentálním postižením“ – proč jsem si vybrala toto téma? Na tomto místě většinou studenti píšou, jak se o danou problematiku dlouhodobě zajímají, mají zkušenosti v této oblasti a nadále by se v ní chtěli zdokonalovat. Já jsem během studia, praxí a dalších aktivit, jako jsou tábory a školy v přírodě, výhradně pracovala s dětmi předškolního a mladšího školního věku. I v současné době jsem učitelkou v mateřské škole. Problematika dospělých osob s handicapem mi však také není zcela cizí. Můj tatínek je v invalidním důchodu a sám dříve pracoval v organizaci, která se věnovala mj. i osobám s mentálním postižením. Věděla jsem, že lidé s mentálním postižením mohou pracovat v chráněných dílnách, mohou bydlet v chráněném bydlení, mohou jezdit s různými sdruženími na pobyty, dovolené aj., ale celoživotní vzdělávání? Domnívala jsem se, že pro tuto skupinu lidí je vzdělávání spíše stresovou záležitostí, které se po skončení docházky do školy raději vyhnou. Na druhou stranu se často mluví o celoživotním vzdělávání učitelů, lékařů, vědců a jiných odborníků. V rámcových vzdělávacích programech se také hovoří o kompetenci k učení, jelikož se v dnešní době předpokládá, že se člověk bude muset učit po celý život novinkám, které současná společnost přinese. Proč by tedy osoby s mentálním postižením neměly mít stejné právo, pokud žijí ve stejném světě, se stejnými vymoženostmi moderní doby jako intaktní společnost? Další otázkou ale pro mne bylo, kde se mohou dospělí lidé s mentálním postižením vzdělávat? Pokud se já rozhodnu něco nového dozvědět nebo naučit, prostě si najdu na internetu nějaký kurz, do kterého se přihlásím, nebo si koupím nějakou knížku, ale existují podobné možnosti i pro danou skupinu lidí?

Výběrem tohoto tématu jsem si chtěla rozšířit obzor vlastních znalostí i přiblížit problematiku vzdělávání této cílové skupiny osobám, které by s ní mohly přijít do kontaktu při různých vzdělávacích i volnočasových aktivitách. V teoretické části se nejprve zabývám základními informacemi o mentální retardaci, jako je vysvětlení

tohoto pojmu, její klasifikace, etiologie apod. Dále se zaměřím na vzdělávání jedinců s mentálním postižením od předškolního věku až do dospělosti. Samostatná kapitola je pak věnována celoživotnímu vzdělávání jak v rovině obecné, tak i se zaměřením na tuto cílovou skupinu. Objasním zde význam a přínos tohoto vzdělávání, dále jeho stručnou historii v České republice. Seznámím s možnostmi, které lidé s mentálním postižením mají. Zaměřím se i na některé didaktické principy vzdělávání této skupiny a na závěr teoretické části uvedu příklad celoživotního vzdělávání osob s mentálním postižením.

V praktické části mé diplomové práce bych ráda zjistila, jaké možnosti mají osoby s mentálním postižením k dalšímu vzdělávání v krajském městě Liberec, ve kterém žiji. Chtěla bych sestavit seznam organizací, které další vzdělávání poskytují a blíže se se vzdělávací nabídkou seznámit. Domnívám se, že tento seznam by mohl být nápomocný osobám s mentálním postižením a jejich rodinám, při hledání vhodných a zároveň cenných aktivit k využití volného času.

1. Mentální retardace

Odborný výraz **mentální retardace** je odvozen z latinského *mens*, 2.p *mentis* – mysl, rozum a *retardatio* – zdržet, zaostávat, opožďovat, ve volném překladu tedy znamená opožděnost rozumového vývoje.

1.1 Definice

Nadneseně můžeme říci, že definic mentální retardace je tolik, kolik vědců, kteří se jí zabývají. V odborné literatuře nacházíme definice, které zdůrazňují různé faktory, jako jsou: inteligenční kvocient, biologické faktory, sociální faktory, či definice, které zohledňují více hledisek. Pro potřeby mé diplomové práce jsem si vybrala často uváděné definice Vágnerové, Dolejšího, Švarcové, Valenty a Müllera a definici AAMR.

Dle Vágnerové: „*Mentální retardace je neschopnost dosáhnout odpovídajícího stupně intelektového vývoje (méně než 70% normy), přestože byl takový jedinec přijatelným způsobem výchovně stimulován. Nízká úroveň inteligence bývá spojena se snížením či změnou dalších schopností a odlišností ve struktuře osobnosti. Hlavními znaky jsou:*

- *Nízká úroveň rozumových schopností, která se projevuje především nedostatečným rozvojem myšlení, omezenou schopností učení a následkem toho i obtížnější adaptací na běžné životní podmínky.*
- *Postižení je vrozené.*
- *Postižení je trvalé, přestože je v závislosti na etiologii možné určité zlepšení. Horní hranice dosažitelného rozvoje takového člověka je dána jak závažností a příčinou defektu, tak individuálně specifickou přijatelností působení prostředí, tj. výchovných a terapeutických vlivů.“¹*

Švarcová (2003) dodává, že kromě zaostávání v rozumovém vývoji dochází i k odlišnému vývoji některých psychických vlastností a k poruchám v adaptačním chování.

¹ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Portál, Praha 1999, str. 146.

Dolejší se ve své definici snaží o spojení všech hledisek: „*Mentální retardace je vývojová porucha integrace psychických funkcí různé hierarchie s variabilní ohraničeností a celkovou subnormální inteligencí, závislá na některých z těchto činitelů:*

Na nedostatečných genetických vloh; na porušeném stavu anatomickofyziologické struktury a funkce mozku a jeho zrání.

Na nedostatečném nasycování základních psychických potřeb dítěte vlivem deprivace senzorické, emoční a kulturní.

Na deficitním učení; na zvláštnostech vývoje motivace, zejména negativních zkušenostech jedince po opakovaných stavech frustrace i stresu; na typologických zvláštnostech vývoje osobnosti.“²

Poněkud kratší definici uvádí Valenta a Müller: „*Mentální retardaci lze definovat jako vývojovou duševní poruchu se sníženou inteligencí demonstrující se především snížením kognitivních, řečových, pohybových a sociálních schopností s prenatální, perinatální i postnatální etiologií.“³*

Dle aktualizované definice AAMR (American Association for Mental Retardation) z roku 2002: „*Mentální retardace je snížená schopnost (=disability) charakterizovaná výraznými omezeními intelektových funkcí a také v adaptačním chování, což se projevuje v pojmových, sociálních a praktických adaptačních dovednostech.“⁴* Součástí definice je i pět předpokladů pro její aplikaci:

1. Snížená schopnost musí být posuzována v kontextu s prostředím komunity typické pro daný věk a kulturu jedince.
2. Počítá s kulturní a jazykovou rozmanitostí, rozdíly v komunikaci, vnímání, pohybových možnostech a v chování.
3. Kromě omezení si všímáme i silných stránek jedince.
4. Zjišťování limitů má korespondovat s vypracováním systému cílené podpory.
5. Předpokládá se, že pomocí vhodné individuální podpory dojde ke zlepšení kvality života jedince s MR.

² DOLEJŠÍ, M.: *K otázkám psychologie mentální retardace*. Avicenum, Praha 1973, str. 38.

³ VALENTA, M., MÜLLER, O.: *Psychopedie*. Parta, Praha 2004, str.14.

⁴ ŠÍŠKA, J.: *Mimořádná dospělost*. Karolinum, Praha 2005, str. 10.

Z uvedených definic je patrné, že podstatou mentální retardace je trvalé snížení rozumových schopností, způsobené nedostatečností nebo poškozením mozku v raném stádiu vývoje dítěte. Snížení rozumových schopností se odráží v dalších oblastech, jako jsou adaptační schopnost, schopnost učit se, přizpůsobovat se okolí, odrážejí se v psychických zvláštностech jedinců apod.

Obzvláště se mi líbí definice AAMR, která je doplněna o předpoklady pro aplikaci. Tyto předpoklady počítají s osobou s mentálním postižením jakožto s jedinečným jedincem, který má své sociokulturní zázemí a který má svá komunikační a pohybová specifika. Odmítá se zabývat pouze handicapem, ale chce si všimnout i pozitivních stránek, vlastností a schopností. V neposlední řadě hodlá těchto jedinečností využít a přizpůsobit jim cílenou podporu pro rozvoj jejich nositele a celkově tak podpořit a zlepšovat kvalitu života jedince s mentálním postižením.

1.2 Klasifikace mentální retardace

Z předchozí podkapitoly, která se zabývá definováním mentální retardace, vyplývá, že lidé s tímto postižením netvoří zcela sourodou, homogenní skupinu, ale skupinu velmi bohatou na různé odlišnosti a specifika. Pro práci s osobami s mentálním postižením, či pro snadnější komunikaci mezi odborníky, je ale důležité tuto skupinu rozdělit dle různých kritérií. Vzhledem k různým hlediskům, přes která se nechá na mentální postižení nahlížet, vzniklo i velké množství klasifikačních systémů. Dle publikace *Kapitoly z psychopedie* (Černá, Novotný, Stejskal, Zemková 1995) je počet klasifikačních systémů v současnosti odhadován na 50. Můžeme se setkat např. s klasifikací dle hloubky postižení, dle etiologie postižení, z hlediska symptomatologického, dělení dle typu chování, či klasifikace podle vývojových období.

V současné době se nejčastěji používá dělení dle 10. revize MKN (Mezinárodní klasifikace nemocí), kterou vytvořila WHO (World Health Organisation) a je v platnosti od roku 1992. Mentální retardace zde spadá pod obor psychiatrie a proto je označována písmenem F. Oddíl F70-F79 je pak věnován právě mentální retardaci. Dělení v MKN-10 je dle stupně mentální retardace.

Stupeň mentální retardace se zpravidla měří standardizovanými testy inteligence, které měří tzv. IQ (intelligenční kvocient). IQ vyjadřuje: „*vztah mezi dosaženým výkonem v úlohách odpovídajících určitému vývojovému stupni (mentální věk) a mezi chronologickým věkem.*“⁵ Pokud toto měření není z různých důvodů možné, lze jej nahradit škálami, které určují stupeň sociální přizpůsobivosti v určitém prostředí. Tyto však určují stupeň mentální retardace jen přibližně.

Kód dle MKN-10	Slovní označení	Pásmo IQ
F 70	Lehká mentální retardace	50-69
F 71	Středně těžká mentální retardace	35-49
F 72	Těžká mentální retardace	20-34
F 73	Hluboká mentální retardace	0-19
F 78	Jiná mentální retardace	
F 79	Neurčená mentální retardace	

Tabulka 1 - Rozdělení jednotlivých stupňů MR podle MKN-10⁶

1.2.1 Charakteristika jednotlivých stupňů mentální retardace dle MKN-10

F70 Lehká mentální retardace (IQ 50-69)

U dospělého člověka s mentálním postižením toto rozhraní znamená přibližně úroveň dětí středního školního věku, asi 9-12 let. Jedinci mohou respektovat některá pravidla logiky, ale nejsou schopni abstrakce. I ve verbálním projevu užívají převážně konkrétních označení. Jsou schopni zvládnout výuku ve škole (např. praktické či speciální). Obtíže mají hlavně při teoretické práci. Mívají specifické poruchy se čtením a psaním. Mají předpoklad k dosažení úplné nezávislosti v osobní péči a domácích dovednostech, mohou dosáhnout určité samostatnosti, přičemž potřebují pouze oporu a dohled, mohou získat pracovní uplatnění. Dle Fischera a Škody (2008) z celkového počtu MR tvoří jedinci s lehkou mentální retardací asi 80%.

⁵ ŠVARCOVÁ, I.: *Mentální retardace*. Portál, Praha 2006, str. 32.

⁶ FISCHER, S., ŠKODA, J.: *Speciální pedagogika*. Triton, Praha 2008, str. 94.

„Lehce retardovaným dětem velmi prospívá výchova a vzdělávání zaměřené na rozvíjení jejich dovedností a kompenzování nedostatků.“⁷

Pokud postižený není i značně emočně a sociálně nezralý, nemusí mít osoby s lehkou mentální retardací žádné vážnější problémy v sociokulturním kontextu.

F71 Středně těžká mentální retardace (IQ 35-49)

U dospělého člověka s mentálním postižením toto rozhraní znamená přibližně úroveň dětí mladšího školního věku, tj. asi 6-9 let. Schopnost chápat a užívat řeč je výrazně opožděná a omezená. Učit tyto osoby lze hlavně mechanickým podmiňováním, k zafixování je třeba četného opakování. Někteří žáci se středně těžkou mentální retardací jsou schopni si při odborném vedení osvojit základy čtení, psaní a počítání. Zvládají běžné návyky a jednoduché dovednosti. Mohou vykonávat jednoduchou manuální práci, pokud není třeba vysoká přesnost a rychlost, je třeba zajistit dohled. Pouze zřídka mohou vést úplně samostatný život. Většinou jsou plně mobilní a mohou se podílet na jednoduchých sociálních aktivitách. Z celkového počtu MR tvoří jedinci se středně těžkou mentální retardací asi 12%.

F72 Těžká mentální retardace (IQ 20-34)

U dospělého člověka s mentálním postižením toto rozhraní znamená přibližně úroveň dětí předškolního věku, tj. asi 3-6 let. Jsou schopni chápat jen základní souvislosti a vztahy. Velké omezení je v oblasti řeči, těžce mentálně retardovaní se zpravidla naučí pouze pár špatně artikulovaných výrazů, které často používají nepřesně. Někteří nepoužívají řeč vůbec. Velmi často doprovázeno jiným postižením. Učení těchto osob je značně omezeno, vyžaduje dlouhodobou snahu. Včasná systematická a odborná rehabilitační, výchovná a vzdělávací péče může podstatně přispět k rozvoji jejich motorických schopností, komunikačních dovedností, jejich samostatnosti a celkovému zlepšení kvality jejich života. Jedinci jsou schopni se naučit základní úkony sebeobsluhy, a plnění jednoduchých pokynů. Těžce mentálně retardovaní jsou odkázáni na dohled a péči druhých. Z celkového počtu MR tvoří jedinci s těžkou mentální retardací asi 7%.

⁷ ŠVARCOVÁ, I.: *Mentální retardace*. Portál, Praha 2006, str. 33.

F73 Hluboká mentální retardace (IQ 0-19)

V naprosté většině případů jde o kombinované postižení. Velmi často bývají imobilní. U poznávacích schopností nedochází k velkému rozvoji, je zde schopnost rozpoznat známé a neznámé podněty, na něž mohou reagovat libostí či nelibostí. Možnosti jejich výchovy a vzdělávání jsou značně omezené. Neutváří se ani základy mluvené řeči. Její chápání a používání je omezeno pouze na reakci na velmi jednoduché požadavky. Lze dosáhnout elementárních vizuálně prostorových orientačních dovedností a hluboce mentálně postižený jedinec se může při vhodném vedení lehce podílet na sebeobslužných úkolech. Z celkového počtu MR tvoří jedinci s hlubokou mentální retardací asi 1%.

F78 Jiná MR

U této mentální retardace nelze stanovit stupeň, tzn. výši IQ. Měla by být určena jedině tehdy, pokud není možné užití obvyklých metod ke zjištění IQ, z důvodu výskytu přidružených senzorických nebo somatických poškození, např. u nevidomých, neslyšících, nemluvicích, u jedinců s těžkými poruchami chování, osob s autismem apod.

F79 Nespecifikovaná mentální retardace

Tato kategorie se používá v případech, kdy je mentální retardace prokázána, ale není dostatek informací k její přesnější klasifikaci do jedné z výše uvedených kategorií.

1.3 Etiologie mentální retardace

Příčinou mentální retardace je poškození, či narušení vývoje CNS, ke kterému může dojít různým způsobem. Proto je etiologie mentální retardace velmi pestrá. „*K mentální retardaci může vést celá řada různorodých příčin, které se vzájemně podmiňují, prolínají a spolupůsobí.*“⁸ Existuje mnoho vlivů ohrožujících zdravý růst plodu, ale i mnoho onemocnění, úrazů, infekcí apod. působících na rozvoj dítěte v pozdější době. Dalšími vlivy je dědičnost a poruchy metabolické, či chromozomální. Většinou nejde ani jednoznačně určit do jaké míry je u jedince mentální retardace způsobena např. biologickými vlivy a do jaké míry se projevuje vliv sociálního prostředí. Sociální vliv

⁸ ŠVARCOVÁ, I.: *Mentální retardace*. Portál, Praha 2006, str.61.

může ovlivnit jedince s mentální retardací pozitivně ale i negativně. Pokud je však mentální opoždění způsobeno pouze vlivem sociálního prostředí, nejedná se o mentální retardaci v pravém slova smyslu, ale o tzv. pseudoolygofrenii.

Je nutno také podotknout, že v mnoha případech (hlavně u jedinců s lehkou mentální retardací) se přes veškerý pokrok vědy nepodaří příčinu jejich postižení nikdy objasnit.

Stejně jako u klasifikace mentální retardace, tak i u klasifikací etiologie existuje mnoho systémů dělení pomocí různých klíčů. Nejčastěji se používá dělení na příčiny exogenní (vnější) a endogenní (vnitřní), vlivy prenatalní (působící před porodem), perinatální (působící při porodu a krátký čas po něm) a postnatální (působící v průběhu života), či na mentální retardaci vrozenou či získanou.

Já bych zde ráda uvedla klasifikaci podle AAMR z roku 2002, která se mi zdá velice přehledná. Tato klasifikace využívá dělení dle časového hlediska na pre-, peri- a postnatální období. V každém z těchto období rozděluje příčiny na jednotlivé skupiny a u nich uvádí nejčastěji se vyskytující příklady.

A. Prenatální	Chromozomální aberace	Downův syndrom
		Turnerův syndrom
		syndrom fragilního X chromozomu
	Metabolické a výživové poruchy	Fenylketonurie
		nemoc Tay-Sachsova
		Galaktosemie
		Prader-Williho syndrom
		Zarděnky
	Infekce matky	Syfilis
		HIV
		Cytomegalovirus
		Rh inkompabilita
	Podmínky prostředí	Toxoplasmóza
		fetální alkoholový syndrom
užívání drog		
Neznámé	Anencefalie	
	Hydrocefalus	
	mikro-, makrocefalus	
B. Perinatální		nízká porodní hmotnost
		Nezralost
	Neonatální komplikace	Hypoxie
		porodní úraz
		následek klešťového porodu
		respirační nouze
		překotný nebo protrahovaný porod
C. Postnatální	Infekce, otravy, intoxikace	otravy olovem
		Encefalitida
		Meningitida
		Reyův syndrom
	Faktory prostředí	špatné zacházení či zanedbávání dítěte
		úraz hlavy
		Podvýživa
		Deprivace
	Onemocnění mozku	Neurofibromatóza
		tuberkulózní skleróza

Tabulka 2 - klasifikace etiologie dle AAMR 2002⁹

⁹ AAMR 2002 in ČERNÁ, M. a kol.: *Česká psychopedie*. Karolinum, Praha 2008, str. 87.

1.4 Psychologické zvláštnosti osob s mentální retardací

Poškození neuropsychického vývoje jedinců s mentální retardací sebou nese celou řadu odlišností v jednotlivých složkách jejich osobnosti. Nejde o pouhé časové opoždění duševního vývoje, jde o strukturální vývojové změny. Tudíž nelze zcela beze zbytku přirovnat mentálně retardovaného člověka k mladšímu „normálnímu“ dítěti, jelikož odlišnost v psychických funkcích není pouze kvantitativního charakteru nýbrž i kvalitativního.

Jedná se o skupinu natolik nehomogenní, že ji nelze vyčerpávajícím způsobem popsat. Každý mentálně postižený jedinec je svébytný subjekt s charakteristickými osobnostními rysy. Přesto se však najdou určité společné rysy, které jsou ovšem závislé na stupni mentální retardace či dalších podmínkách. Průvodní jevy mentální retardace dle určitých stupňů jsou uvedeny v tab.3. na straně následující. Při jejím čtení je třeba si uvědomit, že mezi jednotlivými skupinami jsou plynulé přechody i výrazné interindividuální rozdíly v jednotlivých skupinách.

Další determinanty mentální retardace uvádí Dolejší: *„zvýšená závislost na rodičích, infantilnost osobnosti, pohotovost k úzkosti a neurastenickým reakcím, sugestibilita a rigidita chování, nedostatky v osobní identifikaci a ve vývoji „já“, opoždění psychosexuálního vývoje, nerovnováha aspirace a výkonu, zvýšená potřeba uspokojení a bezpečí, porucha interpersonálních vztahů a komunikace, malá přizpůsobitelnost k sociálním a školním požadavkům, impulsivnost, hyperaktivita, nebo hypoaktivita, citová vzrušivost, zpomalená chápavost, ulpívání na detailech, malá srovnávací schopnost, snížená mechanická a logická paměť, těkavá pozornost, porucha vizuomotoriky a celkové pohybové koordinace.“¹⁰*

¹⁰ DOLEJŠÍ, M.: *K otázkám psychologie mentální retardace*. Avicenum, Praha 1978.

	mentální retardace			
	lehká (IQ 50-69)	středně těžká (IQ 35-49)	těžká (IQ 20-34)	hluboká (IQ 0-19)
neuropsychický vývoj	omezený, opožděný	omezený, výrazně opožděný	celkově omezený	výrazně omezený
somatická postižení	ojedinělá	častá, častý výskyt epilepsie	častá, neurologické příznaky, epilepsie	velmi častá, neurologické příznaky, kombinované vady tělesné a smyslové
poruchy motoriky	opoždění motorického vývoje	výrazné opoždění, ale postižení jsou mobilní	časté stereotypní automatické pohyby, výrazné porušení motoriky	většinou imobilní nebo výrazně omezení v pohybu
poruchy psychiky	snížení aktivity psychických procesů, nerovnoměrný vývoj, funkční oslabení, převládají konkrétní, názorné a mechanické schopnosti	celkové omezení, nízká koncentrace pozornosti, výrazně opožděný rozvoj chápání, opožděný rozvoj dovednosti sebeobsluhy	výrazně omezená úroveň všech schopností	těžké poškození všech funkcí
komunikace a řeč	schopnost komunikovat většinou vytvořena, opožděný vývoj řeči, obsahová chudost, časté poruchy formální stránky řeči	úroveň rozvoje řeči je variabilní; někteří jedinci jsou schopni sociální interakce a komunikace, verbální projev často bývá chudý, agramatický a špatně artikulovaný	komunikace převážně nonverbální, neartikulované výkřiky, případně jednotlivá slova	rudimentární nonverbální komunikace nebo nekomunikují vůbec
poruchy citů a vůle	afektivní labilita, impulzivnost, úzkostnost, zvýšená sugestibilita	nestálost nálady, impulzivita, zkratkovité jednání	celkové poškození afektivní sféry, časté sebepoškozování	těžké poškození afektivní sféry, potřebují stálý dohled
možnosti vzdělávání	na základě speciálního individuálního programu	na základě speciálních programů (pomocná škola)	vytváření dovedností a návyků, rehabilitační vzdělávací program	vytváření jednoduchých dovedností a návyků (rehabilitace, individuální péče

Tabulka 3 - Průvodní jevy mentální retardace¹¹

¹¹ ŠVARCOVÁ, I.: *Mentální retardace*. Portál, Praha 2006, str.40.

Pro úplnost popíši odlišnosti ve vybraných psychických funkcích, jejichž znalost je užitečná při vzdělávání mentálně postižených osob.

Odlišnosti v myšlení

Myšlení jedinců s mentální retardací je zjednodušené, omezené a vázané na konkrétní zkušenost. Ulpívají na jednom způsobu řešení. Lidé s mentální retardací mají omezenější potřebu zvědavosti, preferují podnětový stereotyp. Proto jsou v hledání informací pasivnější a odkázaní na zprostředkování jinými lidmi. Hůře rozlišují významné a nevýznamné znaky jednotlivých věcí a situací, stejně tak mají problém chápat vztahy mezi nimi, proto je pro ně orientace v běžném prostředí náročnější než pro intaktní společnost. I to je jeden z důvodů proč jim okolí připadá ohrožující a potřebují blízkou osobu, která je jejich prostředníkem se světem. Uvažování je ovlivněno aktuálním děním. Uvažování mentálně retardovaných osob je egocentrické, nejprve vždy uvažuje o vlastních potřebách a pocitech.

Odlišnosti v řeči

Řeč u mentálně retardovaných jedinců je postižena v celé její šíři, tzn. verbálně i obsahově. Mají často nedostatky ve fonematickém sluchu. Osoby s mentální retardací mohou mít horší výslovnost, mají nižší schopnost porozumět a vyhodnotit verbální sdělení, mají omezenější slovní zásobu. Často nejsou schopni chápat ironii, sarkasmus či žert. Proto je nejvhodnější používat jasné a konkrétní informace. Řeč mentálně retardovaných osob bývá agramatická.

Odlišnost v oblasti emocionality a motivace

Jedinci s mentální retardací mohou zvýšeně reagovat na určité podněty, např. zvýšená dráždivost a pohotovost k afektivním reakcím. Tyto reakce pak nejsou schopni dostatečně kontrolovat a ovládat. Toto chování souvisí se soustředěním na přítomnost a uspokojování aktuálních potřeb.

Nápadnosti v chování

Osoby s mentální retardací mají omezenou schopnost chápat obecně platné hodnoty a normy, a proto se podle nich často nedokážou chovat. V důsledku již výše popsaných odlišností ve sféře emocionality, mohou na situace, kterým nerozumí, či je neumí řešit, reagovat afektivními až agresivními projevy. Při hlubších formách mentální retardace

mohou být tyto projevy způsobem komunikace, kterým jedinci sdělují informace o subjektivní libosti či nelibosti.

Odlišnost v učení

Odlišnosti v učení vyplývají z uvedených odlišností v jiných sférách psychiky mentálně retardovaného jedince. Schopnost učení je v různém rozsahu omezena. A to v důsledku sníženého porozumění, omezené schopnosti komunikovat, ve snížené schopnosti koncentrovat pozornost, zapamatovat si naučené apod. Lidé s mentální retardací se učí převážně mechanicky, naučené pak užívají v nezměněné podobě, nedokáží s informacemi pracovat, hledat jiné řešení, poznatky zobecňovat, či vztahovat na nový problém. Změny jim činí potíže. Mj. i díky obtížnějšímu porozumění, či možným neúspěchům v předchozím vzdělávání, je motivace snižena. Je třeba, aby žáci a studenti zažívali i dílčí úspěchy, které budou ohodnoceny.

2. Vzdělávací soustava ČR – možnosti osob s mentálním postižením

Tato kapitola je zpracovávána především na podkladě zákonů 561/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů, který „*upravuje předškolní, základní, střední, vyšší odborné a některé jiné vzdělávání ve školách a školských zařízeních, stanoví podmínky, za nichž se vzdělávání a výchova (dále jen „vzdělávání“)* uskutečňuje, vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání a stanoví působnost orgánů vykonávajících státní správu a samosprávu ve školství“¹² a vyhlášky 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných v pozdějším znění vyhlášky 147/2011 Sb.

2.1 Obecná ustanovení

Ze zásad, na kterých je vzdělávání založeno (561/2004 Sb., §2, odst.1) bych ráda zdůraznila zásadu a), která hovoří o rovném přístupu ke vzdělávání každého státního občana ČR, či občana členského státu EU bez jakékoli diskriminace a tedy i diskriminace z hlediska zdravotního stavu. Dále bych zmínila zásadu b), která zdůrazňuje, že se mají zohledňovat vzdělávací potřeby jednotlivce a zásadu c), která upozorňuje na potřebu vzájemné úcty, respektu, solidarity a důstojnosti všech účastníků vzdělávání. Za nejdůležitější zásadu vzhledem k tématu mé diplomové práce považuji zásadu h) „*možnosti každého vzdělávat se po dobu celého života při vědomí spoluzodpovědnosti za své vzdělávání.*“¹³

Odstavec 3. stejného paragrafu zmiňuje, že vzdělávání poskytované dle tohoto zákona je službou veřejnou.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zpracovává Národní program vzdělávání, který předkládá ke schválení příslušným zastupitelským orgánům. Tento program

¹² 561/2004 Sb., o předškolním, školním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, §1

¹³ 561/2004 Sb., o předškolním, školním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, §2, odst. 1, h)

rozpracovává cíle vzdělávání, jeho hlavní oblasti, obsahy a prostředky, které jsou potřebné k dosažení těchto cílů (561/2004Sb., §3, odst. 1). Ve vztahu k národnímu vzdělávacímu programu, se pro každý obor vzdělávání vydávají rámcové vzdělávací programy (561/2004 Sb., §3, odst. 2), které stanovují konkrétní cíle, formy, délku a povinný obsah vzdělávání (561/2004 Sb., §4, odst.1). Jednotlivé školy pak vypracovávají na základě výše zmíněných dokumentů své školní vzdělávací programy (561/2004 Sb., §3, odst.3), tyto musí být v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem. Pokud pro dané vzdělávání není vydán Rámcový vzdělávací program musí školní vzdělávací program stanovovat hlavně konkrétní cíle vzdělávání, délku formy, obsah a časový plán vzdělávání, podmínky přijímání uchazečů, průběhu a ukončování vzdělávání, včetně podmínek pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, označeném dokladu o ukončeném vzdělání, pokud bude vydán. Dále stanoví podmínky týkající se materiálního, personálního aj. zabezpečení (561/2004 Sb. §5, odst. 1 a 2).

Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se věnuje §16 zákona 561/2004 Sb. a vyhláška 73/2005 Sb. v pozdějším znění vyhlášky 147/2011 Sb. Dle odst. 5 v §16 v zákoně 561/2004 Sb. má speciální vzdělávací potřeby dětí, žáků a studentů zajišťovat školské poradenské zařízení. Za zvláště důležité považují: *„Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení. Pro žáky a studenty se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním se při přijímání ke vzdělávání a při jeho ukončování stanoví vhodné podmínky odpovídající jejich potřebám. Při hodnocení žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami se přihlíží k povaze postižení nebo znevýhodnění.“*¹⁴ Zřizování tříd, oddělení a studijních skupin upravuje paragraf následující. Ten také hovoří o právu na vzdělávání v základní škole speciální pro osoby s těžkým postižením, či více vadami a autismem.

¹⁴ 561/2004 Sb, o předškolním, školním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, §16, odst. 6

„Žák se zdravotním postižením se přednostně vzdělává formou individuální integrace v běžné škole, pokud to odpovídá jeho potřebám a možnostem a podmínkám a možnostem školy.“¹⁵

Žáci s mentálním postižením mají zpravidla individuální vzdělávací program, jehož popisem a náležitostmi se zabývá §6, vyhlášky 73/2005 Sb. (v pozdějším znění vyhlášky 147/2011 Sb.) a §18 zákona 561/2004. Individuální plán by měl vycházet ze školního vzdělávacího plánu dané školy, z vyšetření ve školském poradenském zařízení, popřípadě doporučení ošetřujícího lékaře. Je závazným dokumentem a také součástí dokumentace žáka. Obsahuje např. informace o cílech vzdělávání, metodách, jakými se má cílů dosáhnout, a pomůckách, které budou zapotřebí aj.

2.2 Předškolní vzdělávání

Předškolním vzděláváním se rozumí zpravidla vzdělávání dětí od 3 do 6 let, v případě odkladu školní docházky do věku 7 let ve školských zařízeních tomu určených.

Možnosti pro děti s mentálním postižením:

- Mateřská škola – docházka do běžné třídy MŠ formou individuální integrace.
- Speciální třída pro děti s mentálním postižením při běžné MŠ – formou skupinové integrace.
- Mateřská škola speciální

Cílem předškolního vzdělávání je podpora rozvoje osobnosti dítěte ve složce citové, rozumové, tělesné a sociální. Seznámení se základními pravidly chování, základními životními hodnotami a mezilidskými vztahy. Vytváří předpoklady k dalšímu vzdělávání. U dětí se speciálními vzdělávacími potřebami jsou dále důležité funkce diagnostické.

Předškolní vzdělávání probíhá dle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání, který obsahuje i kapitolu o vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Jsou zde uvedeny podmínky pro vzdělávání dětí s mentální retardací: *„Je zajištěno osvojení specifických dovedností zaměřených na základy sebeobsluhy a základních hygienických návyků v úrovni odpovídající věku dítěte a stupni postižení;*

¹⁵ 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, §3, odst. 4, v pozdějším znění 147/2011 Sb.

jsou využívány vhodné kompenzační (technické a didaktické) pomůcky; je zajištěna přítomnost asistenta (podle míry a stupně postižení), počet dětí ve třídě je snížen.“¹⁶

2.3 Vzdělávání v období povinné školní docházky

O povinnosti plnění školní docházky hovoří §36 zákona 561/2004 Sb., který určuje dobu povinné školní docházky na devět let, nejvýše však do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku. Pro tyto účely jsou zřízeny základní školy, které mají devět ročníků. Výjimku tvoří třídy či školy s upraveným vzdělávacím programem pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, které mohou se souhlasem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy prodloužit základní vzdělávání na deset ročníků (561/2004 Sb., §46, odst. 3). Další pokračování školní docházky může ve výjimečných případech povolit ředitel školy studentovi se zdravotním postižením a to do konce školního roku, v němž žák dosáhne dvacátého roku věku, nebo dokonce do dvacátého šestého roku věku, pokud se žák vzdělává ve škole speciální, nebo ve speciálních třídách, odděleních či skupinách vytvořených při běžné ZŠ, či se vzdělává jinak, nebo se jedná o osoby s hlubokým mentálním postižením, více vadami, či autismem. Tuto změnu přináší zákon 258/2006 Sb, §55, odst. 2. Začátek školní docházky lze odložit do 8 let věku dítěte.

Možnosti žáka s mentálním postižením:

- Základní škola – formou individuální integrace.
- Speciální třídy zřizované při základních a praktických školách a ústavech sociální péče vytvořené pro žáky se zdravotním postižením – formou skupinové integrace.
- Základní škola praktická – je určena žákům s podprůměrnou inteligencí a žákům s lehkou mentální retardací. Má devět ročníků. Vzdělávání probíhá dle Rámcového vzdělávacího plánu pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. Tato příloha vychází z RVP ZV, je jeho modifikací. Ve shodě s RVP ZV je vzdělávání žáků s lehkou mentální retardací děleno na 9 vzdělávacích oblastí. Mezi cíli základního vzdělávání je na prvním místě uveden: „Umožnit žákům osvojit si strategii učení a motivovat je pro celoživotní učení“¹⁷, který považuji vzhledem k mé diplomové práci za důležitý.
- Základní škola speciální – „Učivo je redukováno na osvojení základních dovedností v jednotlivých vzdělávacích oblastech – předmětech, především

¹⁶ Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. VÚP, Praha 2004, str. 37.

¹⁷ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. VÚP, Praha 2006, str. 9.

vychází z prakticky zaměřených činností a pracovních dovedností.“¹⁸ Absolvoáním základní školy speciální získá žák základy vzdělání. Vzdělávání na základní škole speciální je realizováno dle Rámcového vzdělávacího programu pro obor vzdělání základní škola speciální, ten obsahuje dva díly: Díl I – vzdělávání žáků se středně těžkým mentálním postižením a Díl II – vzdělávání žáků s těžkým mentálním postižením a souběžným postižením více vadami. V Dílu I. je uveden cíl: „Umožnit žákům osvojit si strategii učení a motivovat je k učení“¹⁹. V I. i II díle je uvedena kompetence k učení.

- Vzdělávání osob s hlubokým mentálním postižením - O vzdělávání žáků s hlubokým mentálním postižením dále pojednává §42 zákona 561/2004 Sb., který zde cituji: „Dítěti s hlubokým mentálním postižením stanoví krajský úřad místně příslušný podle místa trvalého pobytu dítěte se souhlasem zákonného zástupce dítěte takový způsob vzdělávání, který odpovídá duševním a fyzickým možnostem dítěte, a to na základě doporučujícího posouzení odborného lékaře a školského poradenského zařízení. Krajský úřad zároveň zajistí odpovídající pomoc při vzdělávání dítěte, zejména pomoc pedagogickou a metodickou. Dojde-li ke změně duševních a fyzických možností dítěte, krajský úřad způsob vzdělávání odpovídajícím způsobem upraví.“²⁰

2.4 Střední vzdělávání - vzdělávání v rámci profesní přípravy

„Od roku 2000 mají všichni absolventi povinného devítiletého vzdělání (kteří ukončili základní vzdělání) možnost ucházet se o přijetí na všech středních školách za předpokladu úspěšného splnění přijímacího řízení. Podmínkou je také zdravotní způsobilost pro zvolený obor.“²¹

Při volbě studijního oboru je nutné posoudit vhodnost a přiměřenost vybraného povolání a taky náročnost z hlediska fyzického. Kariérní poradenství poskytuje i SPC.

Možnosti žáka s mentálním postižením:

- Odborné učiliště – délka studia je dva nebo tři roky. Po absolvování dvouletého oboru žák získá vysvědčení, po absolvování tříletého oboru získá výuční list. Odborná učiliště svým obsahem navazují na vzdělávání základních škol

¹⁸ BARTOŇOVÁ, M., BAZALOVÁ, B., PIPEKOVÁ, J.: *Psychopedie*. Paido, Brno 2007, str. 71.

¹⁹ *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální*. 1. vydání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2008. [cit. 2011-09-10]. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP-ZSS_kor-final.pdf>. ISBN 978-80-87000-25-0. Str.12

²⁰ 561/2004 Sb., o předškolním, školním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, §42.

²¹ BARTOŇOVÁ, M., BAZALOVÁ, B., PIPEKOVÁ, J.: *Psychopedie*. Paido, Brno 2007, str. 75.

praktických. Důraz je kladen na získání praktických dovedností. Pro každý obor vzdělání vznikl Rámcový vzdělávací program. Programy vznikaly v několika fázích – ve 4 vlnách. Školy z prvních třech vln již pracují dle RVP, poslední ještě podle původních osnov.

- Praktická škola dvouletá – *„Vzdělávání v praktické škole umožňuje žákům se speciálními vzdělávacími potřebami doplnění a rozšíření všeobecného vzdělání dosaženého v průběhu plnění povinné školní docházky, osvojení vědomostí, dovedností potřebných k výkonu konkrétních jednoduchých činností v různých profesních oblastech i v každodenním životě.“*²² Výuka dle Rámcového vzdělávacího programu pro obor vzdělání praktická škola dvouletá bude zahájena 1.9.2012. *„Absolventi praktické školy dvouleté jsou připravováni pro jednoduché pracovní činnosti v oblasti služeb a výroby (např. v sociálních a komunálních službách, ve zdravotnictví, ve výrobních podnicích, v zemědělství), případně k pokračování v dalším vzdělávání.“*²³
- Praktická škola jednoletá – *„Praktická škola jednoletá poskytuje přípravu zaměřenou na výkon konkrétních jednoduchých činností v profesních oblastech, ve kterých probíhala praktická cvičení žáka“*²⁴ Výuka dle Rámcového vzdělávacího programu pro obor vzdělání praktická škola jednoletá bude zahájena 1.9.2012. *„Absolventi praktické školy jednoleté se mohou v rámci svých možností a individuálních schopností uplatnit při pomocných pracích pro oblast služeb a výroby (např. ve zdravotnictví, v sociálních a komunálních službách, ve výrobních podnicích, v zemědělství), případně na chráněných pracovištích.“*²⁵

2.5 Další vzdělávání

Pod pojmem další vzdělávání rozumí zákon 561/2004 Sb., dle §113 získání jednotlivé zkoušky, závěrečné zkoušky, maturitní zkoušky, či absolutoria, které je podmíněno ukončeným základním vzděláním a dle §114 odborné kurzy, kurzy jednotlivých předmětů a pomaturitní specializační kurzy. Tento zákon jako takový tedy nešetřuje ostatní druhy dalšího vzdělávání pro mentálně postižené, mezi které můžeme zařadit večerní školy, doplnění základů vzdělání, aktivizační centra apod. O některých z nich se

²² BARTOŇOVÁ, M., BAZALOVÁ, B., PIPEKOVÁ, J.: *Psychopedie*. Paido, Brno 2007, str. 78.

²³ *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání praktická škola dvouletá* [online]. VPÚ, Praha 2009, str. 8. [citace 2011-10-10] dostupné z [www: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP_-PRS_-I.pdf>](http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP_-PRS_-I.pdf)

²⁴ BARTOŇOVÁ, M., BAZALOVÁ, B., PIPEKOVÁ, J.: *Psychopedie*. Paido, Brno 2007, str. 80.

²⁵ *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání praktická škola jednoletá* [online]. VPÚ, Praha 2009, str. 10. [citace 2011-10-10] dostupné z [www: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP_-PRS_-I.pdf>](http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP_-PRS_-I.pdf)

zmiňují určité metodické pokyny vydané Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Jiné jsou zcela v kompetenci organizací, které je provozují.

Možnosti osob s mentálním postižením:

- Kurzy k doplnění vzdělání
- Večerní školy

Blíže se budu těmto formám vzdělávání věnovat v kapitole celoživotní vzdělávání.

2.6 Speciálně pedagogická centra

Speciálně pedagogické centrum je vedle pedagogicko-psychologické poradny a školy školským poradenským zařízením. Těmito se zabývá vyhláška 116/2011 Sb., která mění vyhlášku 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Poradenské služby jsou dle této vyhlášky poskytovány dětem, žákům a studentům, jejich zákonným zástupcům, školám a školským zařízením. Zpravidla jsou SPC zřizovány při mateřských školách speciálních, základních školách praktických či základních školách speciálních. V SPC působí speciální pedagog-psychopeď, psycholog a sociální pracovnice. Na činnosti SPC se dále mohou podílet další odborníci, jako jsou: speciální pedagog-logoped, psycholog-terapeut, pediatr, rehabilitační pracovník a lékaři, např. neurolog, psychiatr, dětský lékař ad.

„Centrum poskytuje poradenské služby při výchově a vzdělávání žáků se zdravotní postižením, jakož i dětí s hlubokým mentálním postižením, v odůvodněných případech, zejména pochybnostech, zda se jedná o žáka se zdravotním postižením nebo se zdravotním znevýhodněním, také při výchově a vzdělávání žákům se zdravotním znevýhodněním.“²⁶

Služby SPC se dle odstavce 3 téhož paragrafu poskytují ambulantně na pracovišti centra a návštěvami pracovníků centra v konkrétních školách, kam daní žáci docházejí, případně v rodinách.

²⁶ 116/2011 Sb, o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, § 6, odst. 1

„Stěžejním úkolem SPC je pravidelná a dlouhodobá práce s postiženým dítětem od nejranějšího věku až do ukončení školní docházky a s jeho rodiči...“²⁷

Standardními činnostmi center jsou (dle vyhlášky 72/2005 Sb. příloha v pozdějším znění 147/2011 Sb.):

- Depistáž.
- Komplexní diagnostika žáka.
- Tvorba plánu péče o žáka.
- Přímá práce s žákem.
- Včasná intervence.
- Odborná konzultace pro zákonné zástupce, pedagogické pracovníky, školy a školská zařízení.
- Krizová intervence.
- Sociálně právní poradenství.
- Metodická činnost pro zákonné zástupce, pedagogy.
- Kariérové poradenství.
- Půjčování odborné literatury.
- Půjčování rehabilitačních a kompenzačních pomůcek.
- Ucelená rehabilitace.
- Pomoc při integraci žáků do škol.
- Dokumentace centra.
- Spolupráce s poradenskými pracovníky škol, s poradnami a středisky výchovné péče.
- Vypracování návrhů pro zařazení do režimu vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.
- Vypracování návrhů IVP.
- Tvorba, návrhy a nabídka speciálních pomůcek.

²⁷ ŠVARCOVÁ, I.: *Mentální retardace*. Portál, Praha 2006, str.60.

Speciální činnosti SPC pro žáky s mentálním postižením (dle vyhlášky 72/2005 Sb., příloha, v pozdějším znění 147/2011 Sb.)

- Metodika cvičení pro děti raného věku.
- Smyslová výchova dětí předškolního věku.
- Rozvoj jemné a hrubé motoriky, nácvik sebeobsluhy a sociálních vztahů.
- Rozvoj estetického vnímání.
- Hudební, výtvarné a pohybové činnosti.
- Příprava na zařazení do výchovně vzdělávacího procesu.
- Rozvoj grafomotoriky, rozvoj slovní zásoby, dílčích výukových funkcí.
- Logopedická péče, alternativní a augmentativní komunikace, piktogramy, znak do řeči, komunikační tabulky, sociální čtení.
- Netradiční formy výuky pro jedince s mentálním postižením.
- Nácvik prvního čtení a hůlkového písma.
- Psaní hůlkovým písmem, využití PC.
- Alternativní formy čtení.
- Využití arteterapie a muzikoterapie.

2.7 Raná péče

Ráda bych na závěr této kapitoly uvedla také službu Středisek rané péče. Tato služba není uvedena přímo ve Školském zákoně, či vyhláškách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, ale spadá pod Ministerstvo práce a sociálních věcí. Nicméně považuji tuto službu za velice důležitou. Střediska rané péče jsou občanská sdružení či obecně prospěšné společnosti. Často tuto službu poskytují církevní organizace, které se zabývají ranou intervencí rodinám s postiženým dítětem. Střediska mohou být zaměřena na konkrétní postižení.

V zákoně 108/2006Sb. ve znění 73/2011Sb. Zákon o sociálních službách je raná péče ustanovena takto: *„Raná péče je terénní služba, popřípadě doplněná ambulantní formou služby, poskytovaná dítěti a rodičům dítěte ve věku do 7 let, které je zdravotně*

*postížené, nebo jehož vývoj je ohrožen v důsledku nepříznivého zdravotního stavu. Služba je zaměřena na podporu rodiny a podporu vývoje dítěte s ohledem na jeho specifické potřeby.*²⁸

Následující odstavec tohoto zákona upřesňuje činnosti střediska rané péče na: výchovné, vzdělávací a aktivizační služby, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Slovy konkrétního střediska: *„Raná péče je terénní sociální služba poskytovaná rodinám, ve kterých se narodilo a vyrůstá dítě se zdravotním postižením. Služba se zaměřuje na podporu rodiny a podporu vývoje dítěte, když současně bere ohled na požadavky každého jednotlivce. Služba je terénní zejména kvůli tomu, aby lidé, kteří ji využívají byli v prostředí, které je jim blízké a ve kterém se cítí jistě. Právě v tomto prostředí jsou totiž děti nejlépe schopny využívat všechny své možnosti, schopnosti a nadání.*²⁹

²⁸ 108/2006 Sb., o sociálních službách, §55, odst. 1

²⁹ Co je raná péče. [online], [citace 2011-10-15] dostupné z www: <<http://www.ranapece.eu/rana-pece/poslani-a-cile/co-je-rana-pece>>

3. Celoživotní vzdělávání

3.1 Koncepce celoživotního vzdělávání

Celoživotní vzdělávání je proces, který vede každého jedince k získávání hodnot, názorů, schopností, dovedností, znalostí, tzn. kompetencím, které potřebuje v průběhu celého života, tzn. i v dospělosti.

„Koncept celoživotního vzdělávání byl vyhlášen v roce 1970 na valném shromáždění UNESCO.“³⁰ Od tohoto roku se koncepce celoživotního vzdělávání stále vyvíjí.

„Celoživotní učení má člověku poskytovat možnost vzdělávání v různých stádiích jeho rozvoje až do úrovně jeho možností v souladu s jeho zájmy, úkoly a potřebami.“³¹

Potřeba celoživotního učení vychází ze změn ve společnosti, která se velmi rychle vyvíjí, neustále se vymýšlejí nové informační a technologické postupy, na trh přicházejí nové výrobky, stroje, věda přináší nové poznatky. Tyto změny je nutné reflektovat především v pracovním prostředí a seznamovat s nimi zaměstnance, aby se tak zvedala produktivita a kvalita práce. Proto mezi celoživotní vzdělávání nepatří pouze běžné učební metody a postupy, ale i získání pracovních zkušeností přímo v provozu. Celoživotní učení se však nevztahuje pouze k získávání nových schopností, dovedností a poznatků přímo v oboru jedincova pracovního zařazení, ale i k získávání všeobecného přehledu o novinkách, které využívá člověk v běžném životě, které patří k všeobecnému přehledu, či se vztahují k oblasti jedincova zájmu. Celoživotní učení tedy aktivně a smysluplně naplňuje volný čas osob.

Mezi cíle celoživotního vzdělávání patří: podpora osobního růstu, využití volného času, podpora demokratických hodnot, kultivace života komunit, podpora sociální sféry života, prosazování inovací produktivity a hospodářského růstu. Celoživotní vzdělávání je předpokladem pro rozvoj společnosti, ekonomiky a zaměstnanosti.

³⁰ ZEMKOVÁ, J.: Celoživotní vzdělávání – vyšší kvalita života osob s mentálním postižením. In *S fotoaparátem za poznáním*. Ústav pro informace ve vzdělávání, Praha 2003, str. 20.

³¹ PALÁN Z.: *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. DAHA, Turnov 1997, str. 17.

Nedílnou součástí koncepce celoživotního vzdělávání je tedy vzdělávání dospělých osob. Dospělou osobou je pro potřeby vzdělávání dle Beneše (1999) osoba, jejíž hlavní sociální role se nechají charakterizovat statusem dospělého a která zároveň již ukončila vzdělávací dráhu ve formálním vzdělávacím systému. Další studium tedy není hlavní náplní života dospělého člověka. Jeho hlavní sociální role jsou ty, které vykonává doma, v rodině, v práci apod.

Myšlenka celoživotního vzdělávání předpokládá schopnost a motivaci každého jedince učit se po celý život. Proto by již od raného dětství měla být u dětí, žáků a studentů posilována touha učit se, vést děti k pochopení smyslu celoživotního vzdělávání a také je cvičit ve strategiích učení, které jim budou vzdělávání usnadňovat. S touto potřebou koresponduje i RVP, ve kterém je na všech úrovních vzdělávání uvedena kompetence k učení.

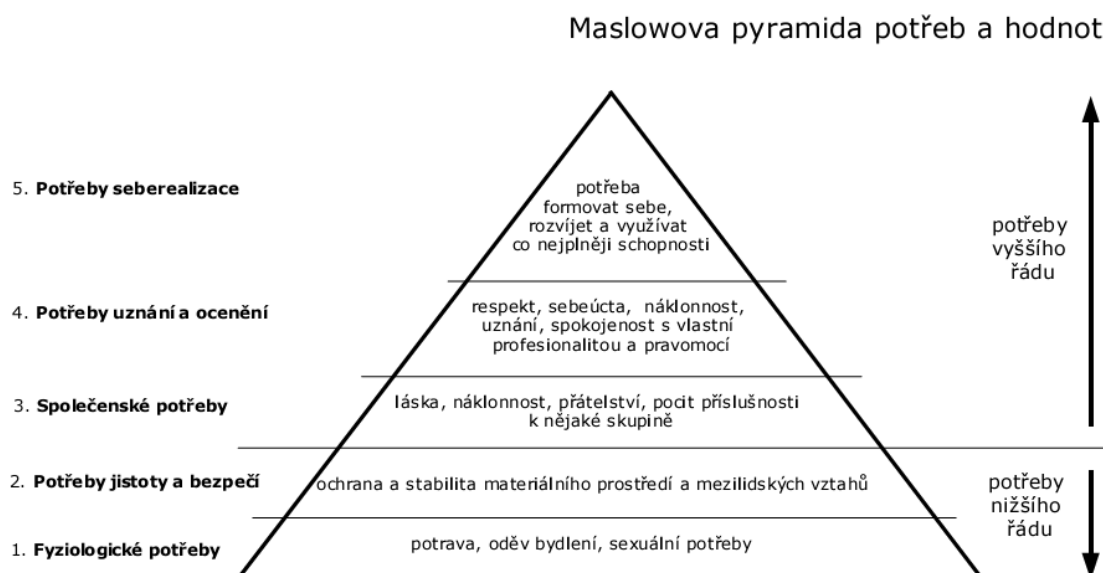
Celoživotní vzdělávání v sobě nese tři složky: formální vzdělávání, neformální vzdělávání a informální vzdělávání.

- Formální vzdělávání – vzdělávání pod záštitou školství, či nestátní zařízení, které je ukončeno formálně, např. získání kvalifikace, vysvědčení, certifikátu apod.
- Neformální vzdělávání – vzdělávání v určité organizaci, nezávislé na formálním vzdělávacím systému, např. kurzy v zájmové či kulturní oblasti.
- Informální vzdělávání – vzdělávání bez ohledu na organizace, uskutečňující se během každodenního života, např. v sociálních interakcích, pomocí medií apod.

3.2 Význam celoživotního vzdělávání pro mentálně postižené osoby

Potřeba učení je ve známé Maslowově pyramidě potřeb umístěna mezi sekundárními potřebami, tzn. že patří mezi základní lidské potřeby po naplnění potřeb primárních. Osoby s mentálním postižením mohou dospět k touze naplnění vyšších potřeb až v pozdějším věku.

„U jedinců s mentálním postižením jsou potřeby znát, umět rozumět, učit se, realizovat se, limitovány úrovní jejich rozumových schopností a velmi často i vnějším prostředím. U mnohých se touha po seberealizaci začíná objevovat právě až v dospělém věku.“³²

Obrázek 1 – Maslowova pyramida potřeb³³

Dle Šišky (2005) mohou být potřeby z vyšších úrovní naplňovány ve formálním nebo neformálním vzdělávání, které tím nabývá na významu.

Dospělým jedincům s mentálním postižením celoživotní vzdělávání pomáhá vyrovnat se se životem a jeho různorodostí. Pomáhá jim chápat moderní svět, technický pokrok, počítačovou komunikaci, struktury a vztahy ve společnosti apod. I oni se musejí naučit vypořádat s tímto vývojem, naučit se jak si poradit. Vzdělávání v dospělém věku by také mělo posilovat již dříve naučené, nebo seznámit se s tím, co je zajímavé.

Dalším opodstatněním celoživotního vzdělávání je smysluplné a aktivní trávení volného času jedinců s mentálním postižením. Ti mají mnohdy jen omezené možnosti jak jej využít. Nově nabyté schopnosti a dovednosti posilují sebevědomí studentů a přispívají ke zvýšení jejich samostatnosti. Celkově je tak jedním z hlavních přínosů dalšího vzdělávání osob s mentálním postižením menší závislost na svém okolí a celkovému zlepšení kvality života.

³² ZEMKOVÁ, J.: Celoživotní vzdělávání – vyšší kvalita života osob s mentálním postižením. In *S fotoaparátem za poznáním*. Ústav pro informace ve vzdělávání, Praha 2003, str.22.

³³ *Maslow.gif* [online],[citace 2011-9-20]. Dostupné na <<http://www.skuhry.com/img/maslow.gif>>.

„Mentálně postižení lidé potřebují celoživotní vedení a podporu v učení, které se sice nejeví tak efektivní, ale jeho výsledky jsou pro život takového jedince velice užitečné zejména ve vedení k soběstačnosti.“³⁴

Berlínský manifest (1995)³⁵ uvádí pro vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením tyto cíle:

- získávání autonomie a emancipace,
- zabývání se sebou samým,
- adaptace člověka na sociální vztahy,
- trénink v procesech dorozumívání,
- zvládnutí technických požadavků,
- kvalifikace pro samostatné jednání v běžném životě,
- získání citu pro světy symbolů, estetické vzdělání ve všech uměleckých oborech,
- rozvíjení hravých a tvořivých sil v člověku,

Význam a opodstatnění vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením bych na závěr této podkapitoly ráda shrnula slovy Zemkové:

„Přesvědčila jsem se mnohaletou praxí s mentálně postiženými osobami, že někteří začínají až v dospělosti chápat smysl a hodnotu poznání pro utváření svého vlastního života. Mentálně postižení lidé potřebují celoživotní vedení, dohled a podporu k učení. Pokud jsou ponecháni bez této opory, své vědomosti, dovednosti i některé návyky postupně ztrácejí. Potvrdila jsem si šetřením skutečnost, že vzdělávání poskytuje důležitou životní náplň jedincům, kteří z různých důvodů nepracují. Otevírá jim nové možnosti, posiluje jejich sebevědomí, samostatnost, rozvíjí komunikativní a asertivní dovednosti. Pozitivně posiluje jejich sebepojetí, sebedůvěru, dává jim prostor pro nové sociální role.“³⁶

³⁴ ŠIŠKA, J.: *Mimořádná dospělost*. Karolinum, Praha 2005, str. 32.

³⁵ In ZEMKOVÁ, J.: *Celoživotní vzdělávání – vyšší kvalita života osob s mentálním postižením*. In *S fotoaparátem za poznáním*. Ústav pro informace ve vzdělávání, Praha 2003, str.22.

³⁶ ZEMKOVÁ, J.: *Celoživotní vzdělávání – vyšší kvalita života osob s mentálním postižením*. In *S fotoaparátem za poznáním*. Ústav pro informace ve vzdělávání, Praha 2003, str.22.

3.3 Historie celoživotního vzdělávání osob s mentálním postižením v ČR

Vzdělávání osob s mentálním postižením bylo v České republice až do počátku 90. let 20. století omezeno jejich věkem.

První projekt vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením byl vytvořen členy výboru Psychopedické společnosti pod vedením PhDr. Marie Černé, CSc. Projekt byl realizován ve školním roce 1991/1992 na Zvláštní škole v Boleslavově ulici v Praze 4. V prvním ročníku byla otevřena jedna třída pro 14 studentů. Prvním ředitelem Večerní školy byl PhDr. Vladimír Linc.

Po přihlášení studenti absolvovali vstupní pohovor, při kterém byla posouzena úroveň jejich intelektových schopností a při kterém se zjišťovaly jejich představy o studiu.

Jednoroční kurz byl určen osobám starším 18 let, které ukončily vzdělání ve školském systému, nebo které byly z možnosti dosažení vzdělání vyloučeny. Přijetí do kurzu mělo jedinou podmínku – přihlášení samotné osoby s mentálním postižením, jímž byl prokázán zájem o studium.

Studenti se scházeli jednou týdně, ve středu odpoledne. Kurz byl členěn do čtyř předmětů: český jazyk, počty, výchova k občanství, nauka o přírodě.

Zájem studentů byl tak vysoký, že se další rok zřídili třídy dvě. Do vzdělávacího obsahu byla přidána estetická výchova. Studenti v ročníku 1992/1993 byli diagnostikováni a na tomto základě rozděleni do dvou tříd, dle úrovně intelektových schopností. Na konci roku se ukázalo toto dělení neopodstatněné, proto v dalších ročnících k dělení dle intelektového stupně nedocházelo.

Ve školním roce 1993/1994 převzala vedení školy PhDr. Jaroslava Zemková, Ph.D. Obsah kurzů byl rozšířen o výuku angličtiny a počítačů.

V následujícím školním roce, 1994/1995, byla změněna koncepce projektu na výběrové kurzy, které si studenti volili sami dle vlastního zájmu. Projekt zahrnoval tyto kurzy:

- Práce na počítači.
- Anglická konverzace.
- Počítání, čtení, psaní – „vždy se hodí, pane, paní“.
- Cvičení ve vodě i na suchu.
- Cvičení nemusí být mučení.
- Technické práce.
- Škola praktického vyučování.
- Svět kolem nás a orientace v něm.

Linc ohodnotil výsledky večerní školy v rozhovoru pro Učitelské noviny: *„Především se nám podařilo většinu našich žáků vytrhnout ze stereotypu nečinnosti a vnést do jejich života prvek aktivity, zájmu o své okolí, pocit důležitosti vlastní osoby, vědomí odpovědnosti a sounáležitosti s určitým kolektivem. Život těchto lidí dostal jiný rozměr. Určují jej dny, kdy jsou ve škole, příprava na vyučování, domácí úkoly. Vše je myšleno a chápáno naprosto vážně, a to nejen ze strany školy, ale především ze strany žáků. V této souvislosti musím říci zcela upřímně, že jsem tak odpovědný a spontánní přístup opravdu nečekal. Jde o dospělé lidi ve věku kolem třiceti až pětatřiceti let, pro které učení nebylo nikdy snadnou záležitostí. Snad právě proto mnozí chtějí aspoň snahou dohnat teď nejen to, co v mládí zanedbali, ale především na co tehdy nebyli ještě dostatečně zralí. I ti, kteří kdysi pro trvalé neúspěchy na školu a vzdělávání vůbec zanevřeli, chodí k nám do školy rádi.“³⁷*

3.4 Celoživotní vzdělávání osob s mentálním postižením

„Hlavním cílem vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením ve večerních kurzech je zprostředkovávat informace a dovednosti, které těmto osobám s mentálním postižením pomáhají lépe porozumět životu v naší složité společnosti. Dávat jim

³⁷ LINC, V.: "Postgraduál" na zvláštní škole. O vzdělávání mentálně postižených dospělých osob. *Učitelské noviny*, 1993, roč. 96, č. 3, str. 8.

*příležitost k účasti na společenských, odborných a kulturních akcích, a tím jim pomáhat plně se účastnit podle svých možností života společnosti.*³⁸

Dílčími cíli u jedinců s mentálním postižením jsou dle Zemkové (2003): upevňovat základní návyky, vštěpovat normy slušného chování, osvojovat a zautomatizovat dovednosti spojené s hygienou a sebeobsluhou. Opakovat a upevňovat vědomosti získané z povinné školní docházky. Zdokonalovat jejich řečové a komunikační dovednosti včetně používání alternativních způsobů dorozumívání. Pěstování vkusu a estetického cítění.

*„O další vzdělávání má mimořádný zájem většina dospělých s mentální retardací. Rozvrh školní výuky jim pomáhá strukturovat jejich čas, takže již o víkendu se těší na pondělí nebo úterý, kdy bude škola. Mnozí si přejí chodit do školy i o prázdninách a o svátcích a těžko se jim vysvětluje, že mají volno. Někteří si také přejí psát domácí úkoly a připravovat se na další vyučování.*³⁹

Vzdělávání pro osoby s mentálním postižením je dále možno dělit na:

- Základní školní vzdělávání dospělých – jež jedinci nenabývali předtím, než se stali dospělými.
- Další vzdělávání dospělých – navazuje na vzdělání, které nabývali v mladším věku.

Blíže se budu popisu obou kategorií věnovat v samostatné kapitole.

3.5 Kategorie vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením

3.5.1 Základní vzdělávání dospělých

Jde o získání vzdělání poskytovaného základní, praktickou, nebo speciální školou. Je poskytováno jedincům, kteří jej z různých důvodů (např. institut nevzdělavatelosti) nezískali v mladším věku. Studenti získávají základní vědomosti, dovednosti,

³⁸ ZEMKOVÁ, J.: Celoživotní vzdělávání – vyšší kvalita života osob s mentálním postižením. In *S fotoaparátém za poznáním*. Ústav pro informace ve vzdělávání, Praha 2003, str.24

³⁹ ŠVARCOVÁ, I.: *Mentální retardace*. Portál, Praha 2003, str. 108.

schopnosti atd., které si populace zpravidla osvojuje během docházky na základní, praktickou či speciální školu.

Z Listiny lidských práv a svobod, jež je součástí Ústavy ČR, vyplývá, že má každý právo na vzdělání. Proto všichni, kdo byli dříve označeni za nevzdělavatelné, mají dnes právo a možnost revize tohoto rozhodnutí a právo si vzdělání doplnit.

Dle zákona 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění pozdějších předpisů, §55, ods. 3, může základní a střední škola po projednání se zřizovatelem organizovat v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem základního vzdělávání kurzy pro získání základního vzdělání.

Kurzy k získání základů vzdělání může dle vyhlášky 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných, §8, odst. 9, pořádat škola speciální. Novou vyhláškou 147/2011 Sb. se tento odstavec nemění. *„Kurzy jsou určeny osobám s těžkým mentálním postižením, s více vadami a autismem, které nebyly vzdělávány, a absolventům základní školy speciální, kteří dokončili povinnou školní docházku v některém z nižších ročníků.“*⁴⁰

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy zpracovalo několik směrnic, které se zabývají doplněním vzdělání pro mentálně postižené osoby. Tyto směrnice nejsou závazné.

- Metodický pokyn k doplnění vzdělání poskytovaného základní školou pro absolventy zvláštních škol (č.j.: 17 908/95-24) – snaha vytvořit podmínky pro osoby, které z nejrůznějších důvodů nemohly absolvovat základní školu.
- Metodický pokyn k doplnění vzdělání poskytovaného zvláštní školou (č.j.: 18 371/96-24) – pokyn je tvořen pro absolventy zvláštních škol, kteří neukončili vzdělání a pro absolventy základní školy, kteří ukončili studium v nižším než 9. ročníku a nejsou schopni si vzdělání dokončit na úrovni základní školy, protože např. standard základní školy v cizím jazyce je nad jejich síly. Pokud jedinec získá statut absolventa zvláštní školy, může pokračovat v dalším studiu, např. na odborném učilišti.

⁴⁰ PIPEKOVÁ, J.: *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. MSD, Brno 2006, str. 100.

- Metodický pokyn k doplnění vzdělání poskytovaného pomocnou školou (č.j.: 19 096/97-22) – pokyn je určen osobám, které v minulosti navštěvovali pomocnou školu, ale ukončili ji v některém z nižších ročníků, nebo které byly v minulosti osvobozeny od povinné školní docházky.
- Metodický pokyn č.j.: 18 965/2005-24 Kurz k získání základů vzdělání poskytovaného základní školou speciální.

Metodické pokyny doporučují tři organizační formy k doplnění vzdělání:

- Kurz organizovaný základní, praktickou či speciální školou.
- Individuální doučování pod vedením speciálního pedagoga z SPC, nebo učitele ze speciální školy.
- Večerní škola pro osoby s mentálním postižením, kterou nabízí nevládní organizace ve spolupráci se speciální školou.

3.5.2 Další vzdělávání dospělých

Dalším vzděláváním se rozumí všeobecné či odborné vzdělávání navazující na již získané vzdělání, které jedinci absolvovali v mladším věku.

Koncepce celoživotního vzdělávání zahrnuje i kurzy po jejichž absolvování účastník nedostane žádné státní osvědčení, žádný další stupeň vzdělání. Nicméně i tyto kurzy jsou důležité v politice zaměstnanosti. Kurzy pro osoby s mentálním postižením často provozují nestátní neziskové organizace, či dobrovolnické organizace.

„Činnost těchto škol zpravidla financuje nebo podporuje MŠMT ČR, ale nikoli přímo, nýbrž formou dotací občanským sdružením, nejčastěji Sdružení pro pomoc mentálně postiženým. Provoz večerních škol není příliš finančně nákladný. K provozování večerních škol lze využít i sponzorských prostředků. Vzhledem k tomu, jak důležité je v životě lidí s mentálním postižením jejich další vzdělávání, měly by se na tuto činnost finanční prostředky najít a při dobré vůli všech zúčastněných se zpravidla najdou.“⁴¹

Konkrétními příklady forem dalšího vzdělávání jsou:

- Večerní škola – jedna z forem celoživotního vzdělávání dospělých. Zřizovatelem jsou občanská sdružení. *„Jejich zřizování často iniciují rodiče, ale i pracovníci ústavů sociální péče, kteří mají zájem své svěřence dále systematicky*

⁴¹ ŠVARCOVÁ, I.: *Mentální retardace*. Portál, Praha 2003, str. 109.

vzdělávat.“⁴² Ve večerních školách se vyučuje většinou dvakrát týdně v odpoledních hodinách po dobu dvou až čtyř hodin. Příkladem tohoto vzdělávání v České republice jsou např.: Večerní škola vedená Psychopedickou společností, nebo vzdělávací kurzy s různou tematikou vedené Sdružením pro pomoc mentálně postiženým.

- Aktivační centra – „Aktivační centra by měla být školská zařízení zaměřená na poskytování celoživotního vzdělávání mladistvým a dospělým se závažnými formami mentálního postižení, kteří nemohou využívat jiné formy celoživotního vzdělávání určené intaktní společnosti.“⁴³ Obsah vzdělávání je zaměřen na získávání praktických dovedností a znalostí v různých oborech lidské činnosti. Příkladem této formy vzdělání v České republice je projekt Aktivační centra od Humanitas – Profes, o.p.s.
- Další vzdělávání lze provádět také na pracovišti. Do této kategorie vzdělávání můžeme zařadit také model podporovaného zaměstnání.

„Obsahové zaměření vzdělávacích činností dospělých osob s mentální retardací je velmi variabilní a závisí na regionálně odlišných možnostech a podmínkách, na personálním zabezpečení, na zájmech a potřebách účastníků tohoto vzdělávání. Kromě vzdělávací funkce plní tyto činnosti i funkce socializační a integrační povahy.“⁴⁴

3.6 Modely učení a vzdělávání osob s mentálním postižením

Při vzdělávání dospělých obecně platí:

- Potřebují znát důvod, proč se učit.
- Je třeba odvíjet se od dosavadních zkušeností.
- Dospělí přistupují k učení jako k řešení problému.

⁴² ŠVARCOVÁ, I.: *Mentální retardace*. Portál, Praha 2003, str. 107.

⁴³ ŠVARCOVÁ, I.: *Mentální retardace*. Portál, Praha 2003, str. 109.

⁴⁴ PIPEKOVÁ, J.: *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. MSD, Brno 2006, str.101.

- Nejúčinnější je pro ně učení, pokud má pro ně bezprostřední význam.

Vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením má svá specifika. Dle Vágnerové (1999) je schopnost učení osob s mentálním postižením vždy více či méně omezena. Je to důsledkem nedostatečného porozumění obsahu, ale i důsledkem snížené koncentrace pozornosti a paměti, dále také omezenou motivací a deficity v odhadu vlastních možností.

Pro efektivní vzdělávání je třeba také zajistit motivující prostředí.

Jako dva nejvhodnější modely vyučování dospělých osob s mentálním postižením uvádí Černá (2008) model behaviorální a model humanistický.

3.6.1 Behaviorální model

Hlavními rysy behaviorálního vzdělávání dle Hartla (1999) jsou:

- *„Pud či aktivace je nezbytnou podmínkou, aby se objevila reakce, činnost jednání.*
- *Předpokladem učení je procvičování a odměna.*
- *Série spojů podnět – reakce se spojuje do řetězce, pokud patří do téhož sledu činnosti.*
- *Chování, které je kladně posíleno, se objeví znovu, přičemž mimořádně účinné je posilování přerušované, občasné, nepravidelné.*
- *Posílení pro podobné podněty se generalizují, čímž dochází k druhotnému podmiňování.*
- *Informace je lepší předkládat po malých částech, aby bylo možné posílit odpovědi.*
- *Aby došlo k podmiňování, musí člověk aktivně reagovat, tedy něco dělat.“⁴⁵*

⁴⁵ HARTL, P.: *Kompendium pedagogické psychologie dospělých*. Karolinum, Praha 1999.

Zastánci tohoto modelu poukazují na charakteristickou vlastnost studentů s mentálním postižením a tou je jejich snížená schopnost neplánovaného, spontánního a náhodného učení.

„Ainscow a Tweddle (1979) dodávají, že nadmíra svobody a vysoce stimulující prostředí může vést k hyperaktivitě a obtížím v učení. Podle nich platí – čím hlubší je mentální postižení, tím větší je potřeba podrobně připravit vyučovací strategii. Roli učitele považují za důležitou stejně jako učební pomůcky a atmosféru v edukačním prostředí. Stěžejním prvkem úspěšného učení je pro ně příprava studijních plánů.“⁴⁶

Při využití behaviorálního modelu je důležité především stanovení konkrétního cíle, kterého by měl student dosáhnout v určité časové jednotce (např. jedna lekce). Obzvláště složitější cíle je vhodné rozložit do tzv. dílčích cílů, či kroků, po kterých bude následovat zpětná reakce, zhodnocení a tím zažívání dílčích úspěchů. Pokud vyučující využívá behaviorálního modelu vyučování, je třeba, aby si před vyučováním podrobně rozpracoval obsah vzdělávání, vyučovací metodu a jak bude kontrolovat výsledky.

Dobré výsledky se dostávají zejména využitím behaviorálního modelu vzdělávání u osob s vážnějším postižením a u autistů.

Tento model ale bývá také kritizován. Námitky jsou vzneseny hlavně kvůli zdůraznění úlohy učitele, pasivity studenta, limitaci obsahu učení či pro svou časovou náročnost.

3.6.2 Humanistický model

- Hlavní rysy humanistického modelu:
- Student má část odpovědnosti na řízení edukačního procesu, výběru obsahu vzdělávání.
- Student spolupracuje, není pouze pasivním posluchačem.
- Učitel stimuluje studenty ke zvědavosti a k učení.
- Kooperace učitele a studenta.

⁴⁶ In ČERNÁ, M. a kol.: *Česká psychopedie*. Karolinum, Praha 2008, str. 190.

- Využívání rozmanitých zkušeností a zdrojů pro vzdělávání.
- Příležitost k informovanému rozhodování a příležitost přijmout rizika jež s ním souvisejí.

„Pro humanisticky založené lektory je vzdělávání dospělých procesem, ve kterém se student stává za sebe zodpovědným a má příležitost nabyt pocitu dospělosti. On sám může posoudit, zda učení splnilo svůj účel a zda je nová zkušenost cenná pro začlenění do již nabytých životních zkušeností.“⁴⁷

Tento přístup je považován za lidštější, za takový, který nedehumanizuje studenty, nestaví je do pozice pouhých příjemců. Tento model dává větší prostor pro tvořivost a vlastní objevování, je ale otázkou, do jaké míry jich jsou studenti s mentálním postižením schopni. Někdy se uvádí, že jsou tyto modely vzájemně se vylučující, jindy že se mohou doplňovat, prolínat a kombinovat dle toho, co je v danou situaci vhodnější, pro daného žáka.

Příklady prolínání behaviorálního a humanistického modelu (Černá 2008):

- Role a úloha studentů a lektora:
 - Studenti jsou aktivní v sebeřízeném učení.
 - Jsou zapojeni do výběru materiálů, metod a tempa učení.
 - Lektor plní spíše úlohu facilitátora, než aby sám řídil vzdělávací proces.
- Evaluace:
 - K evaluaci vzdělávacích výsledků se využívá spíše metoda pozorování, příkladů práce studentů než tradičních testů a známkování.
 - Cílem evaluace je stanovení dalšího směru vzdělávání, nikoli formální klasifikace a třídění studentů.
- Materiální podmínky:

⁴⁷ ŠIŠKA, J.: *Mimořádná dospělost*. Karolinum, Praha 2005., str. 43.

- Ke stimulaci studentova objevování a učení se využívá rozmanitých materiálů.
- Důraz je kladen na materiály, které lze zkoumat také hapticky. Před učebnicemi a pracovními sešity se dává přednost činnostem, které se vztahují k běžným životním situacím.
- Učivo a vyučovací metody a motivace:
 - Učivo a vyučovací metody vycházejí z individuálních potřeb a ze vstupní úrovně schopností studentů. Student má možnost postupovat svým vlastním tempem.
 - Vnější podmínky lze uzpůsobit různým stylům učení, kterým dávají jednotliví studenti přednost.
 - Výuka probíhá individuálně nebo v malých skupinkách (2-4 studenti), výjimečně ve velkých skupinách.
- Týmové vyučování:
 - Dva nebo více učitelů společně plánují, připravují výuku a podílejí se na ní.
 - Do výuky mohou být přizváni dobrovolníci jako asistenti učitelů a studentů

3.7 Didaktické principy vzdělávání žáků s mentální retardací

Didaktika se zabývá hledisky obsahovými, jako je obsah učiva, jeho modernizace a strukturace a hledisky procesuálními, jako jsou metody vyučování, formy vzdělávání, volba pomůcek apod. Nesmíme zapomenout ani na ovlivňování osobnostních vlastností žáků, jejich chování a mezilidských vztahů, které sice nestojí v bezprostředním zájmu didaktiky, ale ke vzdělávání patří.

„Při vzdělávání žáků s mentální retardací musíme počítat s tím, že se budeme setkávat s velkou šíří nejrůznějších osobnostních zvláštností a problémů, k jejich řešení budeme potřebovat spíše hluboké poznatkové zázemí a praktické zkušenosti než jednoduše použitelný recept.“⁴⁸

3.7.1 Zásady pro vzdělávání osob s mentálním postižením:

- Zásada vědeckosti, která respektuje úroveň studentů.
- Zásada spojování teorie s praxí.
- Zásada participativnosti, spoluúčasti všech účastníků kurzu.
- Zásada soustavnosti, logického uspořádání obsahu vzdělávání do ucelené soustavy. Navazovat na již poznané.
- Zásada přiměřenosti, odpovídající úrovni studentů. Pro lektora může být dodržení této zásady obtížné vzhledem k širokému spektru intelektových úrovní jednotlivých studentů.
- Zásada individuálního přístupu.
- Zásada názornosti – měla by být znásobena, je třeba přihlížet k nízké zobecňovací schopnosti.
- Zásada trvalosti, návyky soustavně a opakovaně upevňovat. U mentálně postižených osob se klade důraz na praktické a názorné opakování.
- Zásada uvědomělosti - u mentálně postižených jedinců je důležité studenty vhodně motivovat, probudit jejich zájem, seznámit je s tím jak budou nově nabyté informace a dovednosti moci využít ve svém životě.
- Vyučovací metody by měly odpovídat metodám pro dospělé populaci. Metody by se měly prolínat a doplňovat. Vhodnými metodami jsou např.: řešení problému, dramatické, pracovní. V kurzech by se měla prolínat i skupinová a samostatná práce studentů. (Zemková 2003)

⁴⁸ ŠVARCOVÁ, I.: *Mentální retardace*. Portál, Praha 2003, str. 111

3.7.2 Organizace vyučování

Kurzy a večerní školy nemají jednotnou organizaci vzdělávání, mohou být děleny na vyučovací hodiny, moduly apod. ale musí respektovat kapacitu pozornosti frekventantů, která je velmi nízká i tehdy, kdy je učení velmi zajímavá. Proto je vhodné vyučovací jednotku rozdělit do kratších úseků a v nich provádět různé činnosti, včetně relaxačních.

3.7.3 Lektor, vyučující, učitel v oblasti vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením

„Ve večerních školách by měli vyučovat kvalifikovaní učitelé, nejlépe speciální pedagogové. Je to náročná a vysoce kvalifikovaná činnost, i když její výsledky neposuzuje žádná školní inspekce. Nejdůležitější a nejnáročnější inspekci jsou sami studenti a jejich spokojenost a zájem o další vzdělávání, které je z jejich strany většinou zcela dobrovolné. Učitelé zde zpravidla nepůsobí ve svém hlavním pracovním poměru, ale většinou v době po vyučování formou dohody.“⁴⁹

Osobnost učitele má ve vzdělávání osob s mentálním postižením mimořádný význam. Velice důležitá je trpělivost a schopnost vcítit se do myšlenkových pochodů studentů a vysoká míra empatie. Dále musí být vybaven didaktickými znalostmi a pedagogicko-psychologickými dovednostmi. Dle Švarcové závažnou roli hrají: „...*emocionální, volní a intuitivní složky osobnosti učitele, jeho vztahy a postoje, jeho životní zkušenosti a míra kreativity. Čím tíže postižené žáky učitel vzdělává, tím vyšší jsou nároky i na mimoracionální složky jeho osobnosti.*“⁵⁰

Šiška (2005) v souvislosti s činností učitele uvádí, že by měl učitel podporovat studenty v participaci na konstrukci vzdělávacího programu, aby byla vybudována odpovědnost dospělého člověka na vzdělávání. Dále by se měl vyučující při plánování vzdělávacího programu zaměřit:

- Na kompetence se kterými se studenti setkali již dříve.
- Na základní rysy připravovaného úkolu nebo činnosti.

⁴⁹ ŠVARCOVÁ, I.: *Mentální retardace*. Portál, Praha 2003, str. 109.

⁵⁰ ŠVARCOVÁ, I.: *Mentální retardace*. Portál, Praha 2003, str. 114.

- Na psychické zvláštnosti jednotlivých studentů a na to jak by mohly ovlivnit edukační proces.

3.7.4 Obsah vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením.

Vzhledem k nedostatečné šanci mentálně postižených osob zařadit se do procesu práce, by mělo být vzdělávání hodnotou samo o sobě. *„Mělo by být zaměřeno na dosažení co nejefektivnější orientace v běžném prostředí, porozumění jeho nárokům a z toho vyplývající adaptace, na dosažení co nejvyššího stupně soběstačnosti, resp. samostatnosti.“*⁵¹ Tomuto cíli by měl být přizpůsoben i vzdělávací obsah.

Vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením by mohlo být pojato i jako příprava pro životní styl, protože pokud je koncipováno jako orientace na profesní přípravu, vzniká problém s nedostatkem pracovních míst a uplatněním nabytých znalostí a dovedností. Proto je cennější připravovat mentálně postižené osoby na život, ve kterém nebudou mít stálé placené pracovní místo.

*„Vzdělávání marginálních skupin se tak přestává orientovat výhradně na požadavky trhu práce, ale objevuje se požadavek na jejich uplatnění v životě obce, v boji proti sociálnímu vyloučení a posilování sociální soudržnosti nejen na vzdělávání profesní, ale obsahuje stále se rozšiřující složku vzdělávání občanského.“*⁵²

Švarcová říká: *„Vzdělávací obsahy vycházejí ze zájmu studentů a dosažené úrovně jejich předchozího vzdělání. Žádné vzdělávací programy pro večerní školy předepsány nejsou.“*⁵³ Dále uvádí nejčastěji využívané oblasti vzdělávání:

- Rozvoj komunikačních dovedností (schopnost vyjadřovat se a komunikovat s druhými).
- Opakování učiva pomocné školy (trivium i věcné učení).
- Orientace v okolním světě a životě (čtení novin, knížek, vystřihování článků a obrázků, psaní dopisů apod.).

⁵¹ ČERNÁ, M. a kol.: *Česká psychopedie*. Karolinum, Praha 2008, str. 195.

⁵² ČERNÁ, M. a kol.: *Česká psychopedie*. Karolinum, Praha 2008, str. 196.

⁵³ ŠVARCOVÁ, I.: *Mentální retardace*. Portál, Praha 2003, str. 108.

- Práce s počítačem.
- Výchovné a umělecké předměty (výtvarná výchova, hudební výchova, dramatická výchova, tanec, sporty aj.)
- V některých školách probíhá i výuka cizích jazyků.

„Základním krédem, z něhož většina večerních škol vychází, je: Všechno, čemu se člověk naučí, obohatí jeho život.“⁵⁴

3.8 Příklad z praxe – Aktivační centra

V poslední podkapitole teoretické části bych ráda přiblížila příklad z praxe – tzv. Aktivační centra. Jde o projekt, který je velmi mladý, po prvním roce se zdá být velmi úspěšný, užitečný a studenty oblíbený. Proto považuji za důležité jej v mé diplomové práci přiblížit.

Celý název projektu zní: *„Speciální vzdělávací aktivity pro osoby s nejtěžšími formami zdravotního postižení prostřednictvím aktivačních center v rámci speciálních škol.“* Nositelem tohoto projektu je společnost Humanitas - Profes, o.p.s. Tato společnost se zabývá přípravou podporou a realizací programů a projektů hlavně v oblasti rozvoje lidských zdrojů, dalšího vzdělávání aj. Pilotní kurzy jsou hrazeny z prostředků ESF. Projekt je tříletý a realizuje se v období 2010 až 2013 na pěti partnerských školách v Rumburku, Strakonících, Hradci Králové, Blansku a v Třinci.

Cíl projektu:

Úkolem projektu je nabídka vzdělávání pro mládež, která již ukončila formální vzdělávání. Výuka se uskutečňuje v rámci kurzů v aktivačních centrech zřízených při speciálních základních školách. Tato centra byla v rámci projektu vybavena vzdělávacími pomůckami a výukovým materiálem. Cílem projektu je nabídnout vzdělávací aktivity, které pomohou udržet, prohloubit a rozšířit znalosti a dovednosti z období povinné školní docházky. Vzdělávání směřuje k všestrannému rozvoji účastníků.

⁵⁴ ŠVARCOVÁ, I.: *Mentální retardace*. Portál, Praha 2003, str. 108

„Záměrem MŠMT je zajistit provoz kurzů AC v trvalé podobě formou nově vytvořeného typu školského zařízení, legislativně ustanoveného ve školském zákoně a v doprovodné prováděcí vyhlášce, včetně stanovení normativu na jednoho žáka.“⁵⁵

Účastníci kurzů:

Centra jsou určena především: „...občanům, kteří dokončili základní školu, nebo základní školu praktickou v rámci integrace, základní školu speciální, nebo praktickou školu s jednoletou nebo dvouletou přípravou a nenašli dosud uplatnění ani na trhu práce ani na chráněném pracovišti nebo tuto možnost z různých důvodů ztratili.“⁵⁶ Dále jsou určena především osobám, které nevyužívají denních služeb sociálních zařízení. Doporučený počet účastníků jednoho kurzu je deset studentů. Účastníci kurzů dostanou po absolvování potvrzení o účasti

Časový harmonogram:

Přihlášení účastníci docházejí do vybraného kurzu v aktivačním centru jednou týdně na dvě hodiny po dobu jednoho školního roku.

Pedagogičtí pracovníci:

Lektoři - multiplikátoři aktivačních center jsou odborně proškoleni. *„Vzdělávání odborných lektorů aktivačních center probíhá podle připravené instruktážní metodiky pro lektory „Vzdělávací program Aktivačního centra“, kterou odborně garantuje PaedDr. Jaroslava Zemková, Ph.D. z katedry speciální pedagogiky PF UK Praha. Metodika je průběžně aktualizovaná na základě praktických zkušeností z kurzů, příkladů dobré praxe na jednotlivých školách i studiem odborné literatury tematicky zaměřené pro dané kurzy.“⁵⁷*

Pro realizaci jednoho kurzu se doporučuje počet 6 dospělých osob (jedná se o odborné lektory, ale předpokládá se i aktivní spoluúčast a spolupráce rodičů, studentů, dobrovolníků apod.)

⁵⁵ZEMKOVÁ, J. a kol.: Vzdělávací program AKTIVAČNÍ CENTRUM a instruktážní metodika pro lektory. [online]. [citace 2011-10-11]. Dostupné z www: <http://www.humanitas-profes.cz/assets/images/metodika_2_www.pdf>

⁵⁶ZEMKOVÁ, J. a kol.: Vzdělávací program AKTIVAČNÍ CENTRUM a instruktážní metodika pro lektory. [online]. [citace 2011-10-11]. Dostupné z www: <http://www.humanitas-profes.cz/assets/images/metodika_2_www.pdf>

⁵⁷ Aktivační centra zakončují první rok činnosti. [online] 13.6.2011[citace 2011-10-11]. Dostupné z www: <<http://www.helpnet.cz/aktualne/oznameni-pozvanky/46210-3>>

Nabídka kurzů:

- Kurz A – Výtvarné a umělecké činnosti: jedná se o oblast výtvarné výchovy (malování, kreslení, keramika, tkaní a výroba textilních a bytových doplňků), hudebně pohybová výchova a dramatická výchova.

Příklad témat ke kurzu A v Třinci⁵⁸: „*Tancujme, veselme se – hlavně shazujme „kila“!!!*“, „*Vhodně se oblékejme, ať je nám fajn a jsme „trendy“!*“

- Kurz B – Obsluha multimediálních přístrojů: v rámci kurzu se účastníci seznamují především se základy obsluhy osobního počítače, mobilního telefonu, digitálního fotoaparátu, audiovizuálních přístrojů, interaktivní tabule či GPS navigace.

Příklad tématu ke kurzu na ZŠ speciální v Třinci: „*Hledáme a hledáme na internetu.*“

- Kurz C – Příprava pokrmů: účastníci kurzu se seznamují se základními činnostmi při přípravě pokrmů (obsluha kuchyňských spotřebičů, uchování potravin, zpracování potravin), dále si osvojují kulturu stolování, či společenské chování u stolu. V neposlední řadě se seznamují s pravidly bezpečnosti práce a učí se jak ošetřit poranění či přivolat pomoc.

Příklad tématu ze ZŠ speciální v Třinci: „*Bojujeme s nachlazením – ovocný salát.*“

Všechny kurzy mají připraveny i podobu pro rozšíření v následujících ročnících.

Partneři projektu:

- Základní škola speciální, Blansko, Žižkova 27,
- Mateřská škola, Speciální základní škola a Praktická škola, Hradec Králové, Hradecká 1231/11b,

⁵⁸Podářilo se nám... [online]. [citace 2011-10-11]. Dostupné z www: <http://www.zstrinec.cz/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=52&Itemid=80>

- Speciální základní škola, Rumburk, Dobrovského nám. 378/12, příspěvková organizace,
- Základní škola a Mateřská škola, Strakonice, Plánkova 430,
- Střední škola, Základní škola a Mateřská škola, Třinec, Jablunkovská 241, příspěvková organizace.

Ohlasy k prvnímu ročníku pilotních aktivačních center:

“Po celé republice jsou výsledky výborné. Ani jsem to nečekala. Nadšení jsou i pedagogové, a to sem po celodenní práci ještě musí třikrát týdně. Jejich velcí žáci se ale z kurzů radují tak, že je to pozitivně nabíjí”⁵⁹ říká Jaroslava Zemková.

„...ve všech pěti školách v ČR, kde projekt běží, se v kurzech vystřídalo přes 150 dětí s těžším mentálním postižením.”⁶⁰

„Děti i jejich rodiče si kurzy za onen jeden rok již stihli oblíbit.”⁶¹

Jak se zdá, tento projekt je velmi úspěšný a snad bude příkladem pro vybudování aktivačních center i v jiných městech.

⁵⁹ PJ: *Kurzy pro mentálně postižené fungují. Třinecký Hutník* [online]. 22.9.2011 [citace 2011-10-11]. Dostupné z www: <http://www.humanitas-profes.cz/assets/images/tiskove_projekt_AC/trinecky_hutnik_06.pdf>

⁶⁰RED.: *Aktivační centrum v ZŠ Speciální má za sebou první rok činnosti, Blansko* [online]. 22.6.2011 [citace 2011-10-11]. Dostupné z www: <<http://www.blansko.cz/clanky/11/06/aktivaeni-centrum-v-zs-specialni-ma-za-sebou-prvni-rok-cinnosti.php>>

⁶¹STÍNIL, L.: *Aktivační centrum má za sebou rok činnosti, Děčínský deník* [online]. 25.6.2011 [citace 2011-10-11]. Dostupné z www: <http://decinsky.denik.cz/zpravy_region/foto-aktivaeni-centrum-ma-za-sebou-rok-cinnosti.html>

4. Praktická část

V praktické části mé diplomové práce bych ráda zdokumentovala nabídku vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením v krajském městě Liberec. Chtěla bych vytvořit seznam organizací, které toto vzdělávání poskytují mimo rámec denních služeb, stacionářů, či ústavů sociální péče, tedy takové vzdělávání, které je otevřeno i pro osoby, které nejsou klienty těchto služeb. Součástí seznamu budou upřesňujícími informace o formě vzdělávání, oboru a další dostupné informace, jelikož při mém prvním seznámení s touto problematikou v daném městě se mi nepodařilo žádný podobný seznam získat.

4.1 Předvýzkum

Mé první kroky vedly do Společnosti pro podporu lidí s mentálním postižením. Kontakt na tuto organizaci jsem našla v knize *S fotoaparátem za poznáním*⁶² a potvrzovaly jej i internetové odkazy. Doufala jsem, že zde dostanu informace ohledně tématu mého výzkumu. Bohužel byly kontakty na tuto organizaci zastaralé. Na dané adrese jsem našla pouze Domov pro mentálně postižené v Liberci Harcově, o.p.s. Domluvila jsem si schůzku s ředitelkou Bc. Vladimírou Řáhovou, která slíbila poskytnout další informace. Na schůzce jsme se věnovaly jak Domovu pro mentálně postižené v Liberci⁶³, tak i objasnění informací ohledně SPMP pro Liberecký kraj, jehož rady byla členkou. Toto sdružení zaniklo v důsledku nedostatečného zájmu ze strany samotných postižených osob a jejich rodinných příslušníků. Dle paní Řáhové členové této společnosti zestárli a neměli již tolik sil vymýšlet a zúčastňovat se dalších akcí. Nejčastějšími aktivitami společnosti totiž byly různé společné výlety, tábory, dovolené, setkání apod. Nových zájemců mnoho nepřibývalo. Paní Řáhová se domnívá, že je to z důvodu změn ve společnosti. Společnost je v současné době více tolerantní k různým odlišnostem a proto se již rodiče osob s mentálním postižením nepotřebují sdružovat

⁶² *S fotoaparátem za poznáním*. SPMP KV Praha, Praha 2003, str.31.

⁶³ Informace z rozhovoru k Domovu pro mentálně postižené v Liberci Harcově, o.p.s. jsou uvedeny níže v podkapitole věnované přímo této organizaci.

pouze z důvodu, že mají podobně postižené dítě a být tak pod ochranou skupiny. Říká ale také, že krajská organizace SPMP nezanikla zcela, je tu možnost obnovení její činnosti, pokud by byl projeven zájem. Za další způsob, jak získat informace o vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením, jsem považovala návštěvu Městského informačního centra Liberec (nám. Dr. E. Beneše 1, Liberec I-Staré Město, 460 01 Liberec 1). Zaměstnankyně tohoto centra mě odkázala na internetový Registr poskytovatelů sociálních služeb.

4.2 První fáze výzkumu

V první fázi výzkumu k mé diplomové práci šlo o kontaktování a dotazování dostupných poskytovatelů sociálních služeb pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením, za účelem získání informací o vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením.

4.2.1 Použitá metoda výzkumu

Pro první fázi výzkumu jsem zvolila kvantitativní metodu uskutečněnou formou dotazníku. Dotazník jsem společně s buď zaslala pomocí elektronické pošty, nebo jsem se dotazovala přímo při osobní návštěvě organizací. Organizace, které nereagovaly na e-mailový dotaz, jsem se pokusila zastihnout telefonicky. Dále jsem použila kvalitativní formu výzkumu – studium materiálů o organizacích, konkrétně internetové stránky organizací.

4.2.2 Výběr respondentů

K výběru respondentů výzkumu k mé diplomové práci jsem využila elektronickou podobu Registru poskytovatelů sociálních služeb⁶⁴. Tento registr byl vytvořen na základě zákona 108/2006 Sb. o sociálních službách. *„Krajský úřad vede registr poskytovatelů sociálních služeb (dále jen „registr“), do kterého zapisuje poskytovatele sociálních služeb, kterým bylo vydáno potvrzení o registraci, a právnické a fyzické*

⁶⁴ MPSV: *Iregist* [on-line]. 1.1.2007, [citace 2011-10-29]. Dostupné z [www: <http://iregistr.mpsv.cz/socreg/vitejte.fw.do?SUBSESSION_ID=1319920727615_1>](http://iregistr.mpsv.cz/socreg/vitejte.fw.do?SUBSESSION_ID=1319920727615_1)

osoby uvedené v §84...“⁶⁵ Dále zákon uvádí, že registr musí mít listinnou i elektronickou podobu. K vytvoření elektronické podoby krajské úřady využívají softwaru, kterým je vybavilo ministerstvo.

Ve vyhledávacím formuláři Registru poskytovatelů sociálních služeb jsem upřesnila kraj - Liberecký, okres - Liberec, obec – Liberec a cílovou skupinu klientů – osoby s mentálním postižením. Vyhledávač odpověděl nabídkou 23 nabízených sociálních služeb⁶⁶, které poskytuje 13 organizací, středisek či firem atp.:

- APOSS Liberec, příspěvková organizace
- CENTRUM PRO ZDRAVOTNĚ POSTIŽENÉ Libereckého kraje o.s.
- „D“ občanské sdružení
- Diecézní charita Litoměřice
- Dolmen, o.p.s. Agentura pro chráněné bydlení
- Domov pro mentálně postižené v Liberci – Harcově, o.p.s.
- ELVA HELP o.s.
- MEZINÁRODNÍ CENTRUM UNIVERSIUM, o.p.s.
- Pro život, o.p.s.
- POCHODEŇ, občanské sdružení pro pomoc zdravotně postiženým
- Rodina24
- Rytmus Liberec, o.p.s.
- Sdružení občanů při výchovném a vzdělávacím zařízení Alvalída
- Středisko pro ranou péči Liberec, o.p.s.

Při druhém vyhledávání jsem zadala do formuláře do kolonky Cílová skupina klientů místo osoby s mentálním postižením, osoby s kombinovaným postižením. Tentokrát

⁶⁵ 108/2006 Sb., o sociálních službách, §85, odst. 1

⁶⁶MPSV: *Iregist* [online]. 1.1.2007 [citace 2011-10-29]. Dostupné z www:

<http://iregistr.mpsv.cz/socreg/rozsirene_hledani_sluzby.do?zn=&zao=Liberec&pic=&zak=Libereck%C3%BD&spd=&spo=&zaok=Liberec&sbmt=Vyhledat&zau=&pn=&scs=14&si=&srp=pdaz&SUBSESSI ON_ID=1319920903411_2>

bylo nalezeno 36 služeb⁶⁷, z těchto jsem vybrala organizace, které byly rozdílné od předchozího vyhledávání, výsledným počtem bylo 5 nových organizací.

- Centrum zdravotní a sociální péče Liberec, p.o.
- ESY HANDICAP HELP, o.s.
- Jedličkův ústav, p.o., Liberec
- Občanské sdružení D.R.A.K.
- TyfloCentrum Liberec o.p.s.

4.2.3 Průběh výzkumu

U všech těchto organizací jsem si zjistila základní kontaktní údaje. Prohlédla jsem si webové stránky těchto organizací, pokud byly dostupné. Z nich jsem se informovala o hlavních činnostech organizací a o nabízených službách pro danou územní oblast.

Poté jsem všechny organizace kontaktovala⁶⁸. Většinu organizací jsem kontaktovala pomocí e-mailu. Vybrané organizace, které mi byly doporučeny během osobní konzultace v některých zařízeních, či které jsem shledala studiem internetových stránek jako „nadějně“, tedy jako potenciální poskytovatele vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením jsem navštívila osobně.

V tomto průzkumu jsem se zaměřovala hlavně na konkrétní informace⁶⁹:

- a) zda organizace poskytuje některou z forem vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením,
- b) pokud ano, jak konkrétně tuto činnost vykonává,
- c) zda někdy v minulosti poskytovala tento druh vzdělávání, nebo zda o něm uvažují v budoucnu,

⁶⁷MPSV: *Iregist* [on-line]. 1.1.2007 [citace 2011-10-29]. Dostupné z www: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/rozsiřene_hledani_sluzby.do?si=&scs=13&spo=&spd=&zn=&srp=pdaz&zak=Libereck%C3%BD&zaok=Liberec&zao=Liberec&zau=&pn=&pic=&SUBSESSION_ID=1319920833375_2&sbmt=Vyhledat

⁶⁸ Organizace jsem kontaktovala i v případě, že na první pohled bylo jasné, že vzdělávání mentálně postižených neposkytují, (např. TyfloCentrum) a to hlavně z důvodu mé poslední otázky o návrhu jiné organizace, kterou bych mohla oslovit.

⁶⁹ Jednotný a-mail pro poskytovatele sociálních služeb je k nahlédnutí v přílohách

- d) a nakonec zda vědí o nějaké jiné organizaci na území města Liberec, která by tento druh vzdělávání poskytovala

4.2.4 Výsledky výzkumu vzhledem ke každé organizaci

V následující podkapitole uvádím všechny poskytovatele sociálních služeb města Liberce, pro výše definovanou cílovou klientelu dle Rejstříku poskytovatelů sociálních služeb. U každé z nich uvádím základní informace, jako jsou kontaktní údaje, internetová prezentace a nabízené služby, poté způsob kontaktování organizace a nakonec průzkumem získané informace. Záměrně se ne u každé z těchto organizací věnuji otázce poslední (d), která měla být nápomocnou pro vyhledávání dalších subjektů zabývajících se vzděláváním dospělých osob s mentálním postižením, jelikož v této byly často uváděny organizace, které jsem již kontaktovala. Proto se odpovědi na tuto otázku věnuji pouze tehdy, pokud byly uvedeny organizace, na které jsem se nezaměřovala již dříve.

APOSS Liberec, příspěvková organizace

Zeyerova 832/24, Liberec I-Staré Město, 460 01 Liberec 1

e-mail: aposs@aposs.cz

web: www.aposs.cz

Nabízené služby: Centrum denních služeb.

Týdenní stacionář.

Domov pro osoby se zdravotním postižením.

Informace získané průzkumem: Organizaci jsem navštívila osobně. Mluvila jsem se sociální pracovnící, která mi sdělila, že volnočasové aktivity zde probíhají pouze v rámci centra denních služeb a stacionáře.

CENTRUM PRO ZDRAVOTNĚ POSTIŽENÉ Libereckého kraje o.s.

Zahradní 415/10, Liberec XI-Růžodol I, 460 01 Liberec 1

e-mail: czplk@volny.cz

web: www.czplk.cz

Nabízené služby: Odborné sociální poradenství.

Půjčovna kompenzačních, rehabilitačních a didaktických pomůcek.

Osobní asistence.

Odlehčovací služby.

Tlumočnické služby.

Informace získané průzkumem: Sdružení jsem navštívila osobně. Dozvěděla jsem se, že sdružení pořádá pouze školení asistentů, ale ne samotných klientů. Činnost sdružení je zaměřena především na poskytování odlehčovacích služeb a poradenství.

„D“ občanské sdružení

Švermova 32/35, Liberec X-Františkov, 460 10 Liberec 10

e-mail: obcanskaporadna.lbc@volny.cz

web: <http://www.d-os.net>

Nabízené služby: Občanská poradna.
Vzdělávání.
Mediační centrum.
Program pět P.

Informace získané průzkumem: Sdružení jsem kontaktovala telefonicky. Vzdělávání osob s mentálním postižením neposkytují, neposkytovali a ani to nemají v plánu. Probíhá zde pouze školení pro sociální pracovníky.

Diecézní charita Litoměřice

Markova 299/4, Liberec XIV-Ruprechtice, 460 14 Liberec 14

e-mail: dchltm@dchltm.cz

web: <http://www.dchltm.cz>

Nabízené služby: Charitativní pečovatelská služba.

Informace získané průzkumem: Organizaci jsem oslovila telefonicky. Organizace sama vzdělávání neposkytuje, ani o něm neuvažuje, protože poskytuje pouze pečovatelskou službu. Bylo mi porazeno několik dalších organizací, ale ty, které byly z Liberce, jsem již kontaktovala, ostatní byli mimo liberecké.

Dolmen, o.p.s. Agentura pro chráněné bydlení

Lužická 920/7, Liberec I-Staré Město, 460 01 Liberec 1

e-mail: dolmen.liberec@seznam.cz

dolmen@dolmen-liberec.cz

web: <http://www.dolmen-liberec.cz>

Nabízené služby: chráněné bydlení.

Informace získané průzkumem: Agenturu Dolmen jsem kontaktovala telefonicky. Agentura pořádá kurz hospodaření s penězi, práce s PC, kurz osobního rozvoje

a přípravu na zaměstnání. Obzvláště mě zaujal kurz osobního rozvoje, ve kterém se například klienti seznamují se zásadami oblékání, úpravy svého zevnějšku apod. S podobným samostatným kurzem jsem se během mého výzkumu nesešla a domnívám se, že je u této cílové skupiny aktuální. Všechny tyto kurzy jsou však otevřeny pouze pro klienty agentury, tzn. klienty chráněného bydlení. Agentura by se nebránila otevření těchto kurzů i pro osoby, které nejsou klienty, mají i vytvořené metodiky ke kurzům, ale pro provoz takového vzdělávání nemají finanční a personální zajištění. Klienti této organizace docházejí na volnočasové aktivity i mimo agenturu.

Domov pro mentálně postižené v Liberci – Harcově, o.p.s.

Vlčí vrch 323, Liberec XV-Starý Harcov, 460 15 Liberec 15

e-mail: domov.harcov@volny.vz

web: www.domov-harcov.cz

Nabízené služby: Domov.
Chráněné bydlení.
Centrum denních služeb.
Chráněné zaměstnávání.

Informace získané průzkumem: Tuto společnost jsem navštívila osobně. Setkala jsem se s paní ředitelkou Bc. Vladimírou Řáhou. V současné době společnost vzdělává dospělé osoby s mentálním postižením pouze v rámci dalších nabízených činností a služeb. V chráněném bydlení, v chráněných dílnách apod. dochází ke vzdělávání v průběhu ostatních činností a práce. Lidé s mentálním postižením se zde učí péči o svou vlastní osobu, péči o byt, zajištění stravy apod. Každý klient má vypracovaný individuální plán. Paní ředitelka mi přiblížila vzdělávání klientů na příkladu muže, který navštěvoval chráněnou dílnu, ale žil mimo město Liberec. Po malých krůčcích jej učili zvládnout cestu na pracoviště a z pracoviště. Nejprve s ním absolvoval celou cestu některý z pracovníků, později jej doprovázeli pouze na autobusové nádraží, nakonec zvládal cestu sám. Musel se naučit poznat zastávku dálkového autobusu, číslo autobusu MHD, nebo poznat na hodinách v kolik musí odejít, aby autobus stihl.

Pro své klienty tato společnost zorganizovala i každotýdenní hodinu Zumby. Cvičitelkou je dobrovolnice, která předcvičuje bez nároku na mzdu.

V minulosti pro společnost pracovala speciální pedagožka, která pořádala kurzy, ve kterých s klienty opakovala trivium. Později ji nahradil speciální pedagog, jehož zálibou je rybaření a někteří klienti rádi chodí na ryby s ním. I při této činnosti se učí. Klienty bavily obě tyto činnosti.

O zorganizování kurzu dalšího vzdělávání paní ředitelka zatím neuvažuje, protože dle jejích slov je velký problém získat granty a sponzorské dary na chod „Domova“ samotného. Z jejích slov ale vyplývalo, že pokud by přišel někdo s rozumným návrhem nějakého kurzu, který by byl zajímavý a finančně ne úplně náročný, formou například dobrovolnické spolupráce, o návrhu by uvažovala.

Paní ředitelka mi doporučila kontaktovat paní Ludmilu Kantoríkovou, která různé kurzy organizuje.

ELVA HELP o.s.

Palachova 504/7, Liberec I-Staré Město, 460 01 Liberec 1

e-mail: handicap.help@seznam.cz

web: www.elvahelp.estranky.cz

Nabízené služby: Canisasistence.

Canisterapie.

Pomoc s výběrem a formou přípravy asistenčního psa.

Informace získané průzkumem: Organizace byla kontaktována emailem. Toto sdružení žádné vzdělávací aktivity pro dospělé osoby s mentálním postižením neposkytuje, v minulosti neposkytovalo, ani o něm do budoucna neuvažuje.

MEZINÁRODNÍ CENTRUM UNIVERSIUM, o.p.s.

Generála Svobody 83/47, Liberec XIII- Nové Pavlovice, 460 01 Liberec 1

e-mail: info@universium.cz

web: <http://www.universium.cz>

Nabízené služby: Chráněné dílny.

Prodej a půjčovna rehabilitačních a kompenzačních pomůcek.

Osobní asistence.

..
Rozvoz obědů.

Informace získané průzkumem: Jelikož organizace byla často doporučována jinými sdruženími, navštívila jsem ji osobně. Od paní ředitelky Simony Svobodové jsem se dozvěděla, že společnost v minulosti provozovala kurzy pro osoby s postižením, ale že ona je na svém místě teprve krátce a bylo by komplikované dohledat nějaké záznamy. Momentálně kurzy neposkytuje a ani o nich v nejbližší době neuvažuje vzhledem k finanční situaci společnosti.

Pro život, o.p.s.

Česká 617, Liberec XXV, 463 12 Liberec 25

e-mail: osobniasistence.prozivot@seznam.cz

Nabízené služby: Osobní asistence.

Informace získané průzkumem: Společnost jsem kontaktovala telefonicky. Neposkytuje a neposkytovali vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením.

POCHODENĚ, občanské sdružení pro pomoc zdravotně postiženým

Mařanova 650, Liberec XXV-Vesec, 463 12 Liberec 25

e-mail: jitka.kunstova@pochoden-liberec.cz

web: www.pochoden-liberec.cz

Nabízené služby: Sociálně terapeutické dílny.

Chráněné dílny.

Chráněné bydlení.

Informace získané průzkumem: Sdružení jsem navštívila osobně. Získala jsem zde k prostudování výroční zprávu. V té jsem se dozvěděla, že tato organizace se zabývá péčí o osoby se zdravotním postižením a na jejich zařazení do společnosti např. i: „*Činnostmi v různých kroužcích, např. vaření, sport, tanec, pěvecký, zahrádkaření, turistika, doplnění vzdělání...*“⁷⁰ Ve zprávě o činnosti bylo konkrétně uvedeno „*Šití s paní Malíkovou*“ – jednou týdně se mohou účastnice zdokonalovat v jednoduchém šití, „*Kroužek studené kuchyně*“ a „*Prázdninové dny vaření*“. Kontaktovala jsem tedy znovu toto sdružení, v telefonickém rozhovoru jsem se ale dozvěděla, že kurzy jsou určeny pouze klientům služeb Pochodně, tzn. chráněného bydlení apod.

⁷⁰ POCHODENĚ: *Výroční zpráva 2009*, POCHODENĚ, o.s. 2009

Rodina24

Nám. Kyjevské 592/2, Liberec VI-Rochlice, 460 06 Liberec 6

e-mail: misa@rodina24.org

Nabízené služby: Osobní asistence.

Informace získané průzkumem: Organizaci jsem kontaktovala telefonicky. Dozvěděla jsem se, že vzdělávání neprovozují a ani v minulosti neprovozovali.

Rytmus Liberec, o.p.s.

Palachova 504/7, Liberec I-Staré Město, 460 01 Liberec 1

e-mail: liberec@rytmus.org

web: www.rytmusliberec.cz

Nabízené služby: Sociální rehabilitace formou Podporovaného zaměstnávání.

Pracovní rehabilitace.

Vzdělávací aktivity.

Poradenská činnost v oblasti zaměstnávání lidí se znevýhodněním.

Informace získané průzkumem: Tuto organizaci jsem navštívila osobně. Hovořila jsem se zástupkyní ředitelky Veronikou Vránovou, DiS. Momentálně prý probíhá kurz na zakázku pro organizaci D.R.A.K., která má projekt na zvyšování kvalifikace osob s postižením⁷¹, Rytmus zajišťuje kurz obsluhy počítače. Personální zajištění libereckého Rytmu je v této chvíli nedostatečné pro otevření dalšího skupinového kurzu, protože by v něm neměl kdo učit. V minulosti však již probíhaly kurzy práce s PC a kurz hospodaření s penězi. Tyto kurzy plánují v příštím roce opět otevřít. Individuálně také poskytují Kurz samostatného cestování, kdy po malých krůčcích dotýcnou osobu učí, jak se dostat z místa bydliště např. do Rytmu. Dále tato organizace pořádá Job-kluby, kde se nejedná pouze o podporu v hledání zaměstnání, ale čekatelé se také seznamují s tím, jak se vhodně oblékat, jak se slušně chovat apod. Dále je tato organizace také oslovována Ústavu sociální péče, které by chtěly, aby u nich byl některý z kurzů lektorován. Pobočky Rytmu v jiných městech mají i další kurzy, jako práce s mobilním telefonem apod.

⁷¹ Více informací v podkapitole Občanské sdružení D.R.A.K.

Sdružení občanů při výchovném a vzdělávacím zařízení Alvalída

Hanychovská 743/3, Liberec III-Jeřáb, 460 07 Liberec 7

e-mail: alvalida@seznam.cz

web: <http://www.alvalida.wz.cz>

Nabízené služby: Denní stacionář.

Informace získané průzkumem: Organizaci jsem kontaktovala telefonicky. Sdružení provozuje mimo denního stacionáře také soukromou základní školu pro tělesně a mentálně postižené. Toto vzdělávání nemá další návaznost ve formě kurzů pro dospělé s mentálním postižením. Pro takové činnosti nemá sdružení personální zajištění.

Středisko pro ranou péči Liberec, o.p.s.

Matoušova 406/20, Liberec III-Jeřáb, 460 07 Liberec 7

e-mail: liberec@ranapece.eu

web: www.ranapece.eu

Nabízené služby: Terénní služby.

Ambulantní služby.

Služby poskytované za úhradu.

Informace získané průzkumem: organizaci jsem kontaktovala pomocí emailu. Středisko organizuje semináře pouze pro rodiny – rodiče dětí se zdravotním postižením, dle jejich časových a finančních možností se zaměřením na odborné téma. Pro získání kontaktů na další organizace mi poradili využít katalogů sociálních služeb.

Centrum zdravotní a sociální péče Liberec, p.o.

Krejčího 1172/3, Liberec VI-Rochlice, 460 06 Liberec 6

e-mail: czasp@czasp.cz

Nabízené služby: Pečovatelská služba.

Zdravotní péče.

Odlehčovací služba.

Informace získané dotazníkem: Organizace byla kontaktována emailem. Centrum žádné vzdělávání neposkytuje a nikdy neposkytovalo.

ESY HANDICAP HELP, o.s.

Rumunská 655/9, Liberec IV-Perštýn, 460 01 Liberec 1

e-mail: esyhandicaphelp@seznam.cz

web: www.esyhandicaphelp.wgz.cz

Nabízené služby: Osobní asistence.
Odborné sociální poradenství.
Odlehčovací služby.
Sociální rehabilitace.
Startovací byt „Lidunka“ – sociální rehabilitace.
Dílna „Smrk“ – sociální rehabilitace.

Informace získané průzkumem: Sdružení jsem kontaktovala telefonicky. Tato organizace nepořádá další vzdělávání osob s mentálním postižením, ani nepořádala.

Jedličkův ústav, p.o., Liberec

Lužická 920/7, Liberec I-Staré Město, 460 01 Liberec 1

e-mail: info@ju-lbc.cz

web: www.ju-lbc.cz

Nabízené služby: Domov pro osoby se zdravotním postižením.
Týdenní stacionář.
Centrum denních služeb.
Odlehčovací služby.
Zdravotní služby.
Sociální služby.
Pedagogicko-psychologické služby.
Rehabilitační služba.

Informace získané dotazníkem: Jedličkův ústav jsem navštívila osobně. Zjistila jsem, že poskytuje nabídku zájmových kroužků (keramika, pletení košíků, malování na hedvábí) pouze svým klientům z centra denních služeb, domova a stacionáře v rámci denního programu. Vzdělávání dospělých osob s kombinovaným postižením neposkytují a ani o něm neuvažují. Domnívají se, že lidé mohou využít nabídek ke vzdělávání mimo zařízení.

Občanské sdružení D.R.A.K.

Oblačná 450/1, Liberec V-Kristiánov, 460 05 Liberec 5

e-mail: info@sdruzeni-drak.org

web: www.sdruzeni-drak.org

Nabízené služby: Odborné sociální poradenství.
Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi.
Sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením.
Terénní programy.

Informace získané dotazníkem: Sdružení drak jsem navštívila osobně. Toto sdružení je primárně zaměřené na osoby s tělesným postižením, ale jeho služeb využívají i osoby s kombinovaným postižením, tzn. i v kombinaci s postižením mentálním (lehkou mentální retardací). Momentálně v něm probíhá projekt ESF – Vzdělávání pro TP – Práce bez bariér v Libereckém kraji. V rámci tohoto projektu někteří účastníci navštěvují kurzy základů ICT, tvorby webových stránek, základů anglického jazyka a základů podnikání. Více se tomuto projektu budu věnovat v kapitole o samotných kurzech. Vzhledem k hlavní cílové skupině sdružení neuvažuje o otevření kurzu pro dospělé osoby s mentálním postižením. Při této návštěvě jsem dostala typ na veletrh EDUCA, který probíhá v Liberci v říjnu a také na organizaci FOKUS.

TyfloCentrum Liberec o.p.s.

Na Výšinách 451/9, Liberec V-Kristiánov, 460 05 Liberec 5

e-mail: liberec@tyflocentrum.cz

web: <http://liberec.tyflocentrum.cz>

Nabízené služby: Průvodcovské a předčitatelské služby.
Sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením.
Sociální rehabilitace.

Informace zjištěné průzkumem: Centrum jsem kontaktovala telefonicky. Společnost neposkytuje vzdělávání osob s mentálním postižením, neposkytovala, ani jej nemá v plánu. Klienti mají na prvním místě zrakové postižení. Přidružené postižení nesmí znesnadňovat práci s nimi.

4.2.5 Závěr první fáze výzkumu

V první fázi výzkumu bylo osloveno 18 organizací. 8 organizací jsem navštívila osobně, 10 organizací bylo osloveno pomocí e-mailu, z těchto 6 organizací neodpovědělo, proto

jsem je následně kontaktovala telefonicky. V závěru bylo kontaktováno všech 18 organizací. Odpovědi na mé otázky byly ve shrnutí následující:

Otázka a) Poskytuje vaše organizace vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením (myšleno organizované základní vzdělávání dospělých nebo další vzdělávání dospělých - kurzy/zájmové kroužky/večerní školy apod.)?

Z těchto 18 organizací pouze 2 poskytují vzdělávání osob s mentálním postižením, které není určeno pouze klientům denních center, stacionářů, ústavů sociální péče atp., tedy jedná se o samostatné kurzy. Jsou to organizace Rytmus Liberec, o.p.s. a Občanské sdružení D.R.A.K. Blíže se těmto kurzům budu věnovat ve třetí fázi výzkumu.

Otázka b) Pokud ano, jaké?

Rytmus, o.p.s.:

- Kurz práce s počítače.
- Kurz samostatného cestování.
- Kurz hospodaření s penězi.
- Job klub.
- Setkání pro čekatele.

Občanské sdružení D.R.A.K.

- Projekt – Práce bez bariér v Libereckém kraji.

Otázka c) Pokud ne, poskytovali jste toto vzdělávání někdy v minulosti, nebo uvažujete o něm?

V minulosti provozovaly vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením dvě organizace a to Rytmus o.p.s. a MEZINÁRODNÍ CENTRUM UNIVERSIUM, o.p.s.

Do budoucna o vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením uvažuje dvě společnosti a to Rytmus, o.p.s. a Dolmen, o.p.s., Agentura pro chráněné bydlení.

Otázka d) Napadá Vás další organizace, která vzdělávání dospělých s mentálním postižením poskytuje na území města Liberec?

V rámci této odpovědi mi bylo doporučeno: kontaktovat paní Ludmilu Kantoríkovou, organizaci FOKUS, dále mi bylo navrženo navštívit veletrh vzdělávání EDUCA 2011 a využít elektronických katalogů sociálních služeb.

4.3 Druhá fáze výzkumu

Druhá fáze výzkumu se zabývá využitím doplňujících odpovědí na otázku d), která byla obsažena v dotazování v první fázi výzkumu, tj. doporučené informace, kde by mohlo být poskytováno další vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením, popř. kde získat další informace. Z těchto možností jsem se opět, jako v první fázi výzkumu, snažila získat informace o dalších poskytovatelích vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením, tzn. konkrétní organizace, které jej poskytují a jaký typ vzdělávání poskytují.

4.3.1 Použitá metoda výzkumu

Pro druhou fázi výzkumu jsem použila kvalitativní metodu - analýzu dostupných materiálů, konkrétně internetových stran, či brožurek na veletrhu EDUCA 2011. Pokud jsem z těchto informací usoudila, že by mi organizace mohla poskytnout cenné informace, oslovila jsem ji osobně či pomocí e-mailu.

4.3.2 Výběr respondentů

V této fázi výzkumu jsem zvolila tzv. „lavinový výběr respondentů“, tzn. že mnou oslovené organizace v první fázi výzkumu, mi doporučily další respondenty.

4.3.3 Získané informace

Katalogy poskytovatelů sociálních služeb:

Dle rad Střediska rané péče jsem vyhledávala katalogy sociálních služeb. Pro potřeby výzkumu jsem prohlédla **Datové centrum sociálních služeb v Libereckém kraji**. Toto centrum je jednou z aktivit individuálního projektu Libereckého kraje IP 2 „Podpora střednědobého plánování a rozvoje kvality sítě sociálních služeb v Libereckém kraji“. *„Datové centrum je interaktivním softwarovým programem určeným pro poskytovatele*

sociálních služeb, zadavatele a také pro širokou veřejnost.“⁷² Toto datové centrum obsahuje záložku „Katalog sociálních služeb LK“. Katalog jsem využila, stejně jako registr, k vyhledávání služeb pro osoby s mentálním postižením v Liberci. Katalog sociálních služeb vyhledal více poskytovatelů než Registr poskytovatelů sociálních služeb, ale při bližším prozkoumání jsem zjistila, že počet byl rozšířen pouze o poskytovatele služeb z okolních měst (Hodkovice nad Mohelkou, Jablonec nad Nisou, Maxov, Raspenava aj.), přestože jsem zadala konkrétní obec – město Liberec.

Jako druhý jsem využila **Katalog poskytovatelů sociálních služeb region Liberec**⁷³, který jsem si stáhla v elektronické podobě ze stránek statutárního města Liberec. Zaměřila jsem se na podkapitulu „Zdravotně znevýhodnění“, která čítala služby pro osoby se všemi druhy postižení. Z těchto jsem se pak zaměřila na organizace, které se buď zabývají službami pro osoby s mentálním postižením, s kombinovaným postižením, nebo nespecifikovaně pro osoby zdravotně postižené. Zde budu zmiňovat pouze organizace, kterými jsem se nezaobírala dříve:

- **Akademická poradna a poradna pro zpřístupňování studia lidem se zdravotním postižením na Technické univerzitě v Liberci.** Jelikož cílem této organizace je zpřístupnění vysokoškolského studia, které je pro osoby s mentálním postižením nedosažitelné, jsem se touto organizací nezabývala blíže.
- **Bohemia help, o.p.s.** je nestátní zdravotnické zařízení, kromě zdravotní péče poskytuje i sociální služby, jako je např. komplexní ošetrovatelská péče, následná péče, aj., ale nejedná se o další vzdělávání.
- **Hospicová péče sv. Zdislavy, o.p.s.** – služby jsou sice poskytovány osobám se všemi druhy zdravotního postižení, ale jedná se pouze o odborné sociální poradenství a hospicovou péči, nikoliv tedy o vzdělávací činnosti.
- **Komunitní středisko KONTAKT Liberec, p.o.** mimo jiné tato organizace provozuje bezbariérový klub pro zdravotně znevýhodněné občany. „*Kromě spolkové činnosti podáváme podrobné informace o sociálních službách na území města, poskytujeme rady a konzultace, případně pomoc při řešení nepříznivých*

⁷²Datové centrum [online]. [citace 2011-10-20]. Dostupné z [www: <http://datovecentrum.info/Default.aspx>](http://datovecentrum.info/Default.aspx)

⁷³Katalog poskytovatelů sociálních služeb [online]. [citace 2011-10-28]. Dostupné z [www: <http://www.liberec.cz/wps/wcm/connect/173a998040736d8188a1ed02067b09af/Katalog+poskytovatel%20%AF+soci%C3%A1ln%C3%ADch+slu%C5%BEeb.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=173a998040736d8188a1ed02067b09af>](http://www.liberec.cz/wps/wcm/connect/173a998040736d8188a1ed02067b09af/Katalog+poskytovatel%20%AF+soci%C3%A1ln%C3%ADch+slu%C5%BEeb.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=173a998040736d8188a1ed02067b09af)

životních situacích.⁷⁴ Dále mě zaujala informace o aktivní spolupráci s veřejností „...především s nestátními neziskovými organizacemi, občanskými iniciativami a občany, pro něž vytváříme příznivé zázemí k jejich činnosti formou pronájmu zařízených kluboven, případně sálu s kapacitou až 50 osob. Podmínkou je vzájemná spolupráce a podpora při pořádání akcí zaměřených na libereckou občanskou společnost.“⁷⁵ Díky těmto informacím jsem se rozhodla centrum navštívit osobně. Dozvěděla jsem se, že se zde konají různé akce, především jednorázové, na které mj. občas docházejí i lidé mentálně postižení např. z nedalekého chráněného bydlení. Z listopadové nabídky⁷⁶ uvádím: „Dýňování – to nejlepší z dýně“, „Seznámení s internetem“, „Povídání o cestování“, „Adventní výzdoba“. Tyto aktivity si účastník hradí sám.

- **Národní rada osob se zdravotním postižením ČR, o.s.** – tato společnost poskytuje ambulantní sociální poradenství.
- **Občanské sdružení FOREIGNERS** - tato společnost uvádí jako cílovou skupinu i osoby se zdravotním znevýhodněním, ale zde se jedná hlavně o osoby se „zdravotními vadami, které nejsou zcela viditelné (astma, kardiaci, diabetici...)“.⁷⁷
- **Občanské sdružení S(C)HODY** – sdružení pořádá volnočasové aktivity intaktních osob a dětí, mládeže a dospělých se speciálními potřebami. Na internetových stránkách jsem se dočetla o projektu „Létající divadlo na kolečkách“. Jedná se o divadelní soubor intaktních osob i osob se zdravotním postižením. Toto sdružení jsem se rozhodla kontaktovat, zjistila jsem, že v divadelním souboru jsou i dospělí herci s mentálním postižením.
- **ORFEUS, o.s.** – sdružení poskytuje sociální poradenství, osobní asistenci, centrum denních služeb, ozdravné pobyty a dopravu zdravotně postižených osob, nezabývá se pořádáním vzdělávacích aktivit.
- **Sdružení TULIPAN** – v popisu tohoto sdružení mě zaujala informace: „Realizujeme aktivity, které napomáhají rozvíjet osobnost postižených a přispívají k vzájemnému prolnutí zdravé a hendikepované společnosti

⁷⁴Katalog poskytovatelů sociálních služeb [online]. [citace 2011-10-28]. Dostupné z www: <<http://www.liberec.cz/wps/wcm/connect/173a998040736d8188a1ed02067b09af/Katalog+poskytovatel%20C5%AF+soci%C3%A1ln%C3%ADch+slu%C5%BEeb.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=173a998040736d8188a1ed02067b09af>>

⁷⁵Katalog poskytovatelů sociálních služeb [online]. [citace 2011-10-28]. Dostupné z www: <<http://www.liberec.cz/wps/wcm/connect/173a998040736d8188a1ed02067b09af/Katalog+poskytovatel%20C5%AF+soci%C3%A1ln%C3%ADch+slu%C5%BEeb.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=173a998040736d8188a1ed02067b09af>>

⁷⁶KSK LIBEREC: Program listopad 2011 [online]. [citace 2011-10-28]. Dostupné z www: <<http://www.ksk-liberec.cz/soubory/program-ceska-listopad-2011.pdf>>

⁷⁷FOREIGNERS: Služby [online]. [citace 2011-10-29]. Dostupné z www: <<http://www.foreigners.wgz.cz/sluzby>>

(kulturní, sportovní, volnočasové, vzdělávací).⁷⁸ Pro získání dalších informací jsem sdružení navštívila osobně. Ve sdružení TULIPAN se jedná především o chráněné dílny, a mezi klienty momentálně nejsou osoby s mentálním postižením.

EDUCA 2011 MY JOB LIBEREC

Na doporučení sdružení D.R.A.K. jsem navštívila veletrh EDUCA 2011, který probíhal 20.-22.10. 2011 v liberecké Tipsport aréně. *„Veletrh EDUCA 2011 MY JOB LIBEREC je určen všem zájemcům o práci, studium a celoživotní vzdělávání v České republice i v zahraničí. Své zastoupení zde budou mít střední a vysoké školy, učiliště, vzdělávací společnosti, firmy hledající nové pracovníky, personální agentury, internetové portály nabízející práci a další specialisté z oblasti pracovního trhu a vzdělávání.“*⁷⁹

Mezi vystavovateli byli již mně známé organizace – Rytmus Liberec, o.p.s. a Občanské sdružení D.R.A.K.. Dále jsem zde objevila:

- **Centrum Kašpar o.s.**, které zprostředkovává vzdělávací a rekvalifikační kurzy v oblastech: obsluha počítače, účetnictví, administrativní pracovník, začínáme podnikat a job klub. Sdružení jsem kontaktovala emailem. Kurzy prý nejsou vhodné pro osoby s mentálním postižením.
- **Centrum moderního vzdělávání Liberec** - *„Hlavní činností je rozvíjet a prohlubovat nabídku vzdělávacích programů pro dospělé. CVML také nabízí vlastní vzdělávací programy, poskytuje další vzdělávání pedagogickým pracovníkům, připravuje a realizuje projekty ESF.“*⁸⁰ Dále toto centrum nabízí školící prostory vhodné k jednorázovému i dlouhodobému pronájmu. Toto zařízení jsem kontaktovala, v tuto chvíli nemají žádný kurz uzpůsobený pro osoby s mentálním postižením a v nejbližší době ani zřejmě nebude.
- **Adult education** – kurz pro rozvoj kompetencí dospělých osob v hotelnictví a cestovním ruchu pro Evropu. Jedná se o projekt, který je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR. Informovala jsem se, zda je možné, aby se osoba s mentálním postižením přihlásila do tohoto kurzu. Dozvěděla jsem se, že sice není při vstupních požadováno žádné osvědčení o předchozím vzdělání, ale pro tuto cílovou skupinu není tento kurz uzpůsoben.

⁷⁸ *Katalog poskytovatelů sociálních služeb* [online]. [citace 2011-10-28]. Dostupné z [www: <http://www.liberec.cz/wps/wcm/connect/173a998040736d8188a1ed02067b09af/Katalog+poskytovatel%C5%AF+soci%C3%A1ln%C3%ADch+slu%C5%BEeb.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=173a998040736d8188a1ed02067b09af>](http://www.liberec.cz/wps/wcm/connect/173a998040736d8188a1ed02067b09af/Katalog+poskytovatel%C5%AF+soci%C3%A1ln%C3%ADch+slu%C5%BEeb.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=173a998040736d8188a1ed02067b09af)

⁷⁹ *EDUCALIBEREC* [online]. 2011 [citace 2011-10-30]. Dostupné z [www: <http://educaliberec.cz/>](http://educaliberec.cz/)

⁸⁰ *CMVL: O nás* [online]. [citace 2011-10-30]. Dostupné z [www: <http://www.cmvl.cz/cz/o-nas>](http://www.cmvl.cz/cz/o-nas)

- **Úřad práce České republiky** – krajská pobočka Liberec – v tomto stánku jsem se dozvěděla, že od 20.10 - 4.11.2011 budou probíhat „Týdny vzdělávání dospělých“. Letošní „Týdny vzdělávání dospělých“ mají celorepublikové motto: „*Dalším vzděláváním ke zvýšení šancí na trhu práce*“⁸¹. Prohlédla jsem katalog akcí TVD 2011⁸², kde je vypsána nabídka možností vzdělávání dospělých - ukázkové lekce, exkurse, dny otevřených dveří apod. Část nabízených akcí byla mimo liberecká, z těch, co se odehrávaly ve městě Liberec, byly nejčastěji uváděny ukázkové lekce Univerzity třetího věku, Den otevřených dveří na Úřadu práce ČR, krajská pobočka Liberec, ukázkové lekce jazykových škol, Den otevřených dveří v centru Kašpar, o kterém se zmiňuji výše, veřejné zkoušky ZUŠ apod., tedy akce, které nesouvisejí se vzděláváním dospělých osob s mentálním postižením.

Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí – klub Liberec

Na doporučení ředitelky Domova pro mentálně postižené v Harcově Liberec, paní Řáhové, jsem kontaktovala paní Ludmilu Kantoríkovou. Jak se ukázalo paní Kantoríková je předsedkyní libereckého klubu Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí. Tato asociace je otevřeným nepolitickým občanským sdružením s právní subjektivitou. Hlavními činnostmi libereckého klubu jsou zájmové kroužky a pobytové akce, primárně pro zdravotně postižené děti a mládež, ale docházejí sem i zdravotně postižení dospělí lidé.

Občanské sdružení FOKUS

„Občanské sdružení FOKUS Liberec (dále jen Fokus) vzniklo v roce 1993 v Liberci. Za sebou má mnoho let úspěšného fungování v komunitních službách, při poskytování psychosociální rehabilitace lidem s duševní poruchou (nejčastěji schizofrenií, nebo jiným typem psychózy).“⁸³

Sdružení jsem navštívila i osobně, další kontakt probíhal pomocí emailu a telefonické komunikace. Dozvěděla jsem se, že sdružení pracuje primárně s lidmi s duševním onemocněním, ale že na setkání Myklub docházejí i lidé s mentálním postižením. *„Klub je zcela nízkoprahový a otevřený všem lidem, kteří se chtějí účastnit a jsou schopni*

⁸¹ MPSV: *Liberec* [online]. [citace 2011-10-30]. Dostupné z [www: <http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/lbk/kop/liberec>](http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/lbk/kop/liberec)

⁸² MPSV: *Katalog tvd2011* [online]. [citace 2011-11-1]. Dostupné z [www: <http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/lbk/kop/liberec/1_katalog_tvd2011.pdf>](http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/lbk/kop/liberec/1_katalog_tvd2011.pdf)

⁸³ FOKUS LIBEREC: *O nás* [online]. [citace 2011-11-22]. Dostupné z [www: <http://www.fokuslbc.eu.uvirt16.active24.cz/>](http://www.fokuslbc.eu.uvirt16.active24.cz/)

*dodržovat pravidla.*⁸⁴ Říká paní ředitelka Fokusu PhDr. Jana Horáková, dodává také, že do klubu 2-3 lidé s mentálním postižením docházejí.

4.3.4 Shrnutí druhé fáze výzkumu

Po prozkoumání doporučených možností jsem objevila Komunitní středisko Kontakt Liberec, p.o., které pořádá volnočasové jednodenní aktivity pro zdravotně postižené. Dále pak občanské sdružení S(C)HODY, jehož hlavní aktivitou je divadelní spolek. Následně Občanské sdružení FOKUS Liberec, které pořádá klubovou činnost a Asociaci rodičů a přátel zdravotně postižených dětí, která pořádá kroužky a pobytové akce.

4.4 Třetí fáze výzkumu

V závěrečné fázi výzkumu bych ráda podrobněji popsala organizace, které pořádají vzdělávání osob s mentálním postižením a také bych ráda přiblížila jejich kurzy a vzdělávací aktivity.

4.4.1 Použitá metoda výzkumu

Pro poslední fázi výzkumu jsem použila kvalitativní metody - analýzu dostupných materiálů a rozhovor se zaměstnanci daných organizací.

4.4.2 Výběr respondentů

V této fázi se budu zabývat organizacemi, o kterých jsem v předchozích dvou fázích zjistila, že provozují další vzdělávání osob s mentálním postižením, tzn. Rytmus, o.p.s., Občanské sdružení D.R.A.K., Komunitní středisko KONTAKT Liberec, p.o., Občanské sdružení S(C)HODY, Občanské sdružení FOKUS.

⁸⁴ HORÁKOVÁ JANA: [email]. 21.11.2011 [citace 2011-11-23].

4.4.3 Získané informace

Rytmus Liberec, o.p.s.

Kurz práce s počítačem: jedná se o akreditovaný kurz, který mohou využívat všechny oblastní pobočky organizace Rytmus. Učebnice ke kursu je k nahlédnutí na internetových stránkách Rytmus Praha⁸⁵. Účastníci docházejí na kurz dvakrát týdně. Skupina má zpravidla 4-5 účastníků. Během kurzu by mělo dojít k seznámení s počítačem, s jeho jednotlivými částmi (obrazovka, myš...) a se základy jeho obsluhy. Následuje výuka jak počítač vypnout, zapnout, jak pracovat s myší, jak psát na klávesnici. Dále si účastníci osvojí jak pracovat se složkami a ikonami. Také se naučí jak psát texty i jak pracovat s internetem a internetovou poštou a nakonec, jak se zabavit na počítači, např. malování a karetní hry. V kurzu se pracuje s operačním systémem Windows.

Kurz samostatného cestování: pro tento kurz je na internetu k nahlédnutí metodika⁸⁶. Zástupkyně ředitelky libereckého Rytmusu paní Vránová říká, že metodika je vytvořena hlavně pro pražskou městskou hromadnou dopravu a pro potřeby cestování v Liberci a okolí se musí upravovat. Kurz probíhá individuálně a nemá ani určenou délku trvání. Měla jsem možnost nahlédnout do materiálů týkajícího se klientky, která dochází na tento kurz. Součástí materiálů byly individuální plány, které byly opravdu „individuální“ a originální, byla z nich zřejmá spolupráce s klientkou, poslední plány si klientka psala sama. V kurzu se využívá fotografií, které se zakládají do klientčina portfolia, které má k dispozici a může jej využívat během cesty. Fotografují se záchytná místa, která klientka potkává, autobusová zastávka atp. A protože práce s klientkou vychází z jejích konkrétních potřeb, bylo třeba, aby se naučila zacházet s mobilním telefonem a mohla se tak někomu ozvat např. v případě komplikací na cestě.

⁸⁵ OUPICKÁ, M.; ČERVENKOVÁ, S.; KORECKÝ, J.: *Práce s počítačem* [online]. Rytmus 2006. ISBN 80-903598-4-1 [citace 2011-11-17]. Dostupné z [www](http://www.rytmus.org/rytmus/sites/File/documents/kurzy/prace_s_pocitacem.pdf):

<http://www.rytmus.org/rytmus/sites/File/documents/kurzy/prace_s_pocitacem.pdf>

⁸⁶ KALFUS, R; VOJÍŘOVÁ, D.: *Kurz samostatného cestování* [online]. Rytmus 2007. ISBN 978-80-903598-7-1 [citace 2011-11-17]. Dostupné z [www](http://www.rytmus.org/rytmus/sites/File/documents/kurzy/cestovani.pdf):

<<http://www.rytmus.org/rytmus/sites/File/documents/kurzy/cestovani.pdf>>

Kurz hospodaření s penězi: metodika k tomuto kurzu je taktéž na internetu⁸⁷. Účastníci kurzu se zde učí rozlišovat bankovky a mince a sestavit z nich požadovanou hodnotu. Dále se učí sestavit si rozpočet a zaznamenávat, za co peníze utrácejí. Součástí kurzu je i praktické nakládání s penězi, např. návštěva restauračního zařízení, výlet, či nakupování. Účastníci kurzu se seznámí i s tím, jak mohou s penězi nakládat, např. správa účtu v bance, zacházení s platební kartou. Účastníci zjistí i jak peníze mohou získat, nebo ušetřit.

Job klub: jedná se o setkání klientů Rytmusu, která se konají zpravidla jednou za měsíc. Tato setkání se věnují různým tématům. V minulých setkáních se např. věnovali oblasti oblékání, či slušného chování, listopadový jobklub vedla policistka městské policie na téma „Bezpečnost“.

Setkání pro čekatele: tato setkání jsou určena osobám, které ještě nemají s Rytmusem, o.p.s. sepsanou smlouvu, ale rádi by s ním spolupracovali. Setkání zpravidla nejsou tak často jako jobkluby, ale mívají stejná témata. Jednoho takového setkání jsem se zúčastnila, bylo věnováno tématu „Bezpečnost“ a stejně jako na jobklubu jej vedla policistka městské policie. Zúčastnilo se jej 7 osob s různým stupněm mentálního postižení z Liberce a okolí. Přednáška se věnovala především ochraně osobní bezpečnosti při pohybu ve městě, např. jak se chránit krádeži v obchodě, v MHD, jak reagovat při obtěžování cizími lidmi, jak se chovat při napadení apod. Policistka se zmínila i o domácím násilí, kterému se pravděpodobně bude věnovat v jednom samostatném setkání. A nebyl opomenut ani popis policie a policistů jako takových, a jejich znaků, aby nedošlo k podvedení. Na závěr přednášky dostali všichni účastníci sezení informační materiály Městské policie Liberec, včetně důležitých čísel, která byla během sezení několikrát opakována. Po odchodu policistky pracovnice organizace, která se téměř se všemi účastníky znala, zopakovala důležité informace a účastníky si „vyzkoušela“. Během přednášky i po ní všechny osoby naslouchaly se zájmem, který potvrzovaly i doplňující dotazy či sdělování vlastních zkušeností k tématu. Přátelskou atmosféru sezení podporovalo i připravené občerstvení.

⁸⁷ ZIMOVÁ, J.; MIKULAJOVÁ, M.; HAMÁK, J.; PLÍŠKOVÁ, J.: *Kurz hospodaření s penězi* [online]. Rytmus 2007. ISBN 978-80-903598-6-4 [citace 2011-11-18]. Dostupné z [www: <http://www.rytmus.org/rytmus/sites/File/documents/kurzy/hospodareni.pdf>](http://www.rytmus.org/rytmus/sites/File/documents/kurzy/hospodareni.pdf)

Občanské sdružení D.R.A.K.

Projekt „Bez bariér v Libereckém kraji“

(registrační číslo projektu: CZ.1.04/3.3.05/56.00015)

Z informací o projektu⁸⁸ vyplývá: Cílovou skupinou tohoto projektu jsou osoby se středně těžkým a těžkým tělesným postižením. Z rozhovoru v organizaci jsem se ale dozvěděla, že někteří účastníci mají tělesné postižení kombinované s lehkou mentální retardací. V rámci projektu dochází k aktivitám motivačním a vzdělávacím. Ty mají působit jako prevence sociálního vyloučení účastníků. Vzdělávání probíhá v oblasti ICT, cizích jazyků a podnikání. V návaznosti na projekt budou mít čtyři osoby s těžkým postižením možnost tzv. práce na zkoušku. Dvě osoby získají místo na volném trhu práce a čtyři získají místo u organizace. V průběhu projektu je účastníkům zajištěna podpora odborné poradkyně. Projekt je plánován na 20 měsíců v průběhu let 2010-2012. Projekt pracuje s 20 účastníky. Ne všichni účastníci ale projdou všemi kurzy a aktivitami projektu. V závislosti na vstupní dotazník a možnostem jedince je přizpůsoben jeho plán. V plánu projektu jsou motivační aktivity, bilanční diagnostika, ergodiagnostika, kurz základů ICT, kurz tvorby webových stránek a práce s internetovým obchodem, kurz anglického jazyka se zaměřením na obsluhu PC, kurz základů podnikání.⁸⁹

„Kurz základů ICT“ lektorují externí pracovnice z organizace Rytmus, o.p.s. V tomto kurzu je podobná náplň jako v kurzu „Práce na počítači“ v organizaci Rytmus, ten je ale rozšířen o práci s programem Excel.

Tento projekt je jednorázový a není primárně určen pro osoby s mentálním postižením, proto jej nebudu uvádět v seznamu poskytovatelů vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením.

Komunitní středisko Kontakt Liberec

„Přirozenou součástí života člověka je také společenský život. Lidé zdravotně znevýhodnění mají méně příležitostí libovolně navštěvovat sportovní a kulturní akce.

⁸⁸ ESF ČR – vzdělávací projekt pro tělesně postižené [online]. [citace 2011-11-5]. Dostupné z [www: <http://www.sdruzenidrak.org/vzd_info.php>](http://www.sdruzenidrak.org/vzd_info.php)

*Komunitní středisko Kontakt Liberec se snaží tuto situaci zlepšit prostřednictvím široké nabídky aktivit pro trávení volného času, ale i vzdělávání.*⁹⁰

V klubu se pořádají kulturní akce a výuka práce s počítačem, dále je zde možnost přečíst si denní tisk, využít internet zdarma, či posedět s přáteli. Klub je určený široké veřejnosti.

Při návštěvě klubu jsem se dozvěděla, že na akce klubu docházejí i osoby s mentálním postižením například z chráněného bydlení, které sídlí ve stejné budově. Většinou s nimi ale dochází i asistentka. Kurzy a aktivity nejsou primárně uzpůsobeny lidem s mentálním postižením, proto je lepší, pokud má taková osoba sebou například rodinného příslušníka, který může být v případě potřeby nápomocen.

V listopadovém plánu akcí je: Relaxační cvičení, Dýňování – to nejlepší z dýně, Herní odpoledne s Růženkou, Seznámení s internetem, Povídání o cestování – Francie, Adventní výzdoba.

Občanské sdružení S(C)HOHY

Projekt „Létající divadlo na kolečkách“:

Projekt vznikl v roce 2006. Divadlo uvádí autorské hry, na jejichž vzniku se podílí celý divadelní soubor. Mezi nacvičené hry patří např.: „Výlet“ a „Namaluj mi beránka“. Spolek pořádá veřejná vystoupení při různých příležitostech, jako jsou festivaly apod. V telefonickém rozhovoru s předsedkyní sdružení paní Mgr. Šárkou Nemešovou jsem se dozvěděla, že v souboru jsou osoby s mentálním postižením. Některé z nich nebyly v počátcích projektu ještě plnoleté, ale nyní jsou to již dospělé osoby. Dále jsme hovořily o další „vizi“ sdružení a tou je „Jiná umělecká škola“, která by vzdělávala osoby s postižením. Zatím se však nepodařilo sehnat na tuto činnost dotace či granty.

Dle oficiálních internetových stránek sdružení⁹¹ probíhají zkoušky divadelního spolku každou středu od 16:30 a mohou se jich zúčastnit i noví zájemci.

⁹⁰ KSK: *Nabídka* [online]. 2011 [citace 2011-11-7]. Dostupné z www: <<http://www.ksk-liberec.cz/zdravotne-znevychodneni/nabidka/>>

⁹¹ *Létající divadlo na kolečkách* [online]. [citace 2011-11-22]. Dostupné z www: <<http://www.letajicidivadlonakoleckach.cz/>>

Občanské sdružení FOKUS

Sdružení se primárně zabývá pomocí, péčí a rozvojem osob s duševním onemocněním. Klubové aktivity si však „našlo“ i několik osob s mentálním postižením.

Myklub nabízí: *„Přednášky na volná témata, promítání DVD, poslech hudby, tvořivá dílna = tvorba časopisu cvičení paměti, volný přístup k internetu, návštěva muzea, výstav, kina a divadla, výlety s dobrovolníkem, a v letních měsících posezení u táboráku a nebo jen tak u kávy a čaje.“⁹²*

V telefonickém rozhovoru s koordinátorkou klubu Marcelou Jakůbkovou jsem se dále dozvěděla, že občas organizují i víkendové výlety např. na Ještěd, do Prahy, dále návštěvy muzeí, kina, IQ parku, někdy jim přijde někdo zahrát na kytaru. Domnívá se ale, že nejvíce všem stejně vyhovuje volné odpoledne, kdy si všichni povídají o svých problémech i radostech, předávají si recepty, nebo rady, kde nakoupit, protože ne všechna hudba a ne všechna témata přednášek zaujmou každého. Také zkoušeli odpoledne se stolními hrami, ale nesetkalo se s velkým úspěchem. Momentálně dochází do klubu i jeden klient s mentálním postižením, který ze všeho nejraději hledá na internetu informace o zpěvačkách a občas jim píše vzkazy. S touto i jinými činnostmi, ale potřebuje zvýšenou pomoc oproti ostatním účastníkům.

Klub je otevřen vždy v úterý a ve čtvrtek od 14-17 hodin.

Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí

„Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí v ČR, o.s. (ve zkratce ARPZPD ČR) je otevřeným, nepolitickým občanským sdružením s právní subjektivitou. Asociace má celorepublikovou působnost a prostřednictvím svých klubů sdružuje všechny, kteří chtějí aktivně pomoci zdravotně postiženým dětem, mládeži a jejich rodinám.“⁹³

Většina činností klubu je závislá na sponzorských darech. Hlavními činnostmi klubu jsou zájmové kroužky a pobytové akce. Cílem zájmových kroužků je setkávání dětí a mládeže s postižením a zdokonalování jejich dovedností. Kroužky se konají v období školního roku, každý kroužek jednou týdně po dobu přibližně dvou hodin. Zaměření kroužků se mění dle zájmu klientů a dle personálních možností. Aktivity jsou určeny

⁹² FOKUS LIBEREC: *Nabídka služeb* [online]. [citace 2011-11-22]. Dostupné z [www: <http://www.fokuslbc.eu.uvirt16.active24.cz/index_nabidka_sluzeb.htm/>](http://www.fokuslbc.eu.uvirt16.active24.cz/index_nabidka_sluzeb.htm/)

⁹³ *Index3* [online]. [citace 2011-11-20]. Dostupné z [www: <http://tabor.asociacelbc.cz/index3.php>](http://tabor.asociacelbc.cz/index3.php)

především pro zdravotně postižené děti a mládež, ale v telefonickém rozhovoru s paní Kantoríkovou jsem se dozvěděla, že je navštěvují i dospělé osoby s mentálním postižením.

V letošním školním roce probíhají:

Kroužek vaření:

Účastníci se zde seznamují s přípravou různých jídel. „*Dle schopností se jednotlivě učí se základním činnostem, jako je např. loupání, krájení, mytí, odpekování, apod.*“⁹⁴ na závěr lekce spolu všichni povečeří.

Kroužek muzikální:

„*Kroužek je zaměřený na rozvoj tvořivého myšlení a kolektivní spolupráce dětí. Pro trénink jejich paměti a vyjadřovacích schopností jsou používány tématické hry, jejichž obtížnost v průběhu školního roku narůstá. Zábavnou formou vedeme klienty k secvičení jednodušších divadelních představení odpovídajících jejich schopnostem a dovednostem.*“⁹⁵ Představení jsou inspirována pohádkovým či filmovým námětem, ale jsou dotvářena v průběhu nácviku. Samotnými klienty.

V tomto školním roce je také naplánován kuželkářský kroužek, který by mohl probíhat od začátku roku 2012.

4.5 Shrnutí praktické části

Cílem praktické části mé diplomové práce bylo zjištění poskytovatelů dalšího vzdělávání osob s mentálním postižením ve městě Liberec. Kontakty na oslovené organizace jsem získala z elektronické podoby Registru poskytovatelů sociálních služeb, dále pak z elektronických katalogů sociálních služeb, z návštěvy výstavy EDUCA 2011 a z doporučení od jednotlivých organizací. Během první fáze výzkumu

⁹⁴ Kroužky [online]. [citace 2011-11-20]. Dostupné z www: < <http://tabor.asociacelbc.cz/krouzky.php>>

⁹⁵ Kroužky [online]. [citace 2011-11-20]. Dostupné z www: < <http://tabor.asociacelbc.cz/krouzky.php>>

bylo osloveno 18 organizací, během druhé fáze výzkumu bylo osloveno 9 organizací. Dohromady jsem tedy oslovila 27 organizací, z nichž šest organizací poskytuje některou ze zjišťovaných forem dalšího vzdělávání. Jedná se o organizace: Rytmus Liberec, o.p.s., Občanské sdružení S(C)HODY, Komunitní středisko KONTAKT LIBEREC, Občanské sdružení FOKUS, Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí, a Občanské sdružení D.R.A.K. Těmto organizacím a jejich nabídkám dalšího vzdělávání se věnuji v poslední – třetí fázi výzkumu. Výsledkem praktické části je pak seznam poskytovatelů dalšího vzdělávání pro osoby s mentálním postižením, který je k nahlédnutí v příloze. Poslední z výše uvedených organizací, Občanské sdružení D.R.A.K., v seznamu záměrně neuvádím, jelikož v jejich případě šlo o jednorázový vzdělávací projekt.

Závěr

V závěru své diplomové práce bych ráda shrnula poznatky, které jsem v průběhu psaní této práce získala.

V teoretické části jsem se zabývala specifiky výchovy a vzdělávání mentálně postižených jedinců. Tuto část jsem zpracovala, jako rešerši dostupných odborných publikací a platných zákonů ČR. V první kapitole jsem se zaměřila na definici mentální retardace, její klasifikaci, příčiny vzniku a psychické zvláštnosti jedinců s tímto druhem postižení. Druhá kapitola pojednává o vzdělávací soustavě ČR vzhledem k možnostem jedinců s mentální retardací od předškolního vzdělávání až po profesní přípravu. Neopomenula jsem ani funkci speciálně pedagogických center a zmínila jsem i střediska rané péče. Dílčím cílem této části diplomové práce bylo seznámení s legislativním rámcem vzdělávání dětí, žáků a studentů s mentálním postižením. Na tuto kapitolu jsem volně navázala kapitolou o celoživotním vzdělávání. Nejprve jsem jej popsala všeobecně, poté jsem se zaměřila na význam tohoto typu vzdělávání pro osoby s mentálním postižením. Popsala jsem historii tohoto vzdělávání a jeho didaktické principy.

Součástí diplomové práce je výzkum, jehož cílem bylo analyzovat možnosti celoživotního vzdělávání osob s mentálním postižením v krajském městě Liberec. Výzkum byl zaměřen na takové aktivity, které jsou nabízeny nad rámec sociálních služeb, tzn. že tyto aktivity mohou navštěvovat i osoby, které žijí v domácnosti s rodinnými příslušníky, či jsou klienty jiných organizací. Výzkum byl proveden formou dotazování poskytovatelů sociálních služeb s cílem získat informace o poskytovatelích dalšího vzdělávání osob s mentálním postižením a vytvořit tak seznam těchto poskytovatelů pro dané město. Vedle dotazníkového průzkumu jsem zkoumala i dostupné materiály o těchto organizacích.

Analýzou získaných dat jsem zjistila, že ve městě Liberec momentálně poskytuje některou z forem dalšího vzdělávání šest organizací. Jedna z nich pořádá vzdělávání osob se zdravotním postižením v rámci jednorázového projektu, ostatní jej pořádají

dlouhodoběji. Jedná se o vzdělávání různou formou, od akreditovaných kurzů, přes volnočasové kroužky až ke klubovým činnostem, které zahrnují různé tematické akce.

Doufám, že z mé práce je patrné, jak důležité je celoživotní vzdělávání pro osoby s mentálním postižením, jakým je přínosem pro jejich rozvoj, a že není pouhou formalitou, ale opravdovou náplní pro ně samotné, pro jejich spokojený a plnohodnotný život.

Byla bych ráda, kdyby má diplomová práce pomohla k lepší orientaci v této problematice a aby výsledky mého šetření byly nápomocné osobám s mentálním postižením, jejich rodinám, či osobám pečujícím o ně.

Resumé

Diplomová práce pojednává o celoživotním vzdělávání osob s mentálním postižením. Teoretická část vychází z rešerše odborné literatury a zákonů ČR. Tato část seznamuje s definicí mentální retardace, její klasifikací, etiologií a s psychologickými zvláštnostmi osob s mentálním postižením. Dále se teoretická část zabývá vzdělávací soustavou ČR vzhledem k možnostem osob s mentálním postižením. Nakonec pojednává o celoživotním vzdělávání, především o významu tohoto vzdělávání pro osoby s daným druhem postižení, dále také o historii tohoto vzdělávání, o jeho formách a didaktických principech. V závěru teoretické části uvádím příklad tohoto typu vzdělávání.

Empirická část pojednává o průzkumu uskutečněném v městě Liberec. Předmětem průzkumu bylo vytvořit seznam organizací, které poskytují další vzdělávání osob s mentálním postižením. Osloveni byli všichni poskytovatelé sociálních služeb pro osoby s mentálním postižením v daném městě. Výsledkem výzkumu je seznam šesti organizací, které v současné době provozují další vzdělávání osob s mentálním postižením.

Summary

The thesis is about the lifelong education of persons with mental disabilities. Theoretical part is based on a literature search and the laws of the Czech Republic. This part introduces the definitions of mental retardation, its classification, its etiology and psychological traits persons with mental disabilities. The theoretical part also deals with the educational system of the Czech Republic and possibilities of people with mental disabilities. Finally, this part discusses about lifelong learning, especially about the importance of this type of education for people with that kind of disability and discusses about the history of education, its forms and didactic principles. In conclusion, I present the theoretical example of this type of education.

The empirical part deals with a research in the city of Liberec. The subject of the research was to produce a list of organizations that provide lifelong education for people with mental disabilities. I adressed all organizations which provide social services for persons with mental disabilities in the city. The result is a list of six research organizations that are currently provide education for people with mental disabilities.

Použitá literatura:

BARTOŇOVÁ, M., BAZALOVÁ, B., PIPEKOVÁ, J.: *Psychopedie*. Paido, Brno 2007. ISBN 978-80-7315-144-7.

BENEŠ, M.: *Úvod do andragogiky*. Praha, Karolinum 2003. ISBN 80-7184-542-6.

DOLEJŠÍ, M.: *K otázkám psychologie mentální retardace*. Avicenum, Praha 1973. ISBN-

ČERNÁ, M. a kol.: *Česká psychopedie*. Karolinum, Praha 2008. ISBN 978-80-246-1565-3.

ČERNÁ, M., NOVOTNÝ, J., STEJSKAL, B., ZEMKOVÁ, J.: *Kapitoly z psychopedie*. Karolinum, Praha 1995. ISBN 80-7066-899-7.

FISCHER, S., ŠKODA, J.: *Speciální pedagogika*. Triton, Praha 2008. ISBN 978-80-7387-014-0.

HARTL, P.: *Kompendium pedagogické psychologie dospělých*. Karolinum, Praha 1999. ISBN 80-7184-841-7

LANGER, S.: *Mentální retardace*. Kotva, Hradec Králové 1996. ISBN 80-900254-8-X.

LINC, V.: "Postgraduál" na zvláštní škole. O vzdělávání mentálně postižených dospělých osob. *Učitelské noviny*, 1993, roč. 96, č. 3, str. 8.

PALÁN, Z.: *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. DAHA, Turnov 1997. ISBN 80-902232-1-4.

PIPEKOVÁ, J.: *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. MSD, Brno 2006. ISBN 80-86633-40-3.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. VÚP, Praha 2004. ISBN 80-87000-00-5.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. VÚP, Praha 2006. ISBN 80-87000-02-1.

S fotoaparátem za poznáním. SPMP KV, Praha 2003. ISBN 211-0445-7.

ŠIŠKA, J.: *Mimořádná dospělost*. Karolinum, Praha 2005. ISBN 80-246-0992-4.

ŠVARCOVÁ, I.: *Mentální retardace*. Portál, Praha 2003. ISBN 80-7367-060-7.

ŠVARCOVÁ, I.: *Komplexní systém vzdělávání dětí, mládeže a dospělých s těžším mentálním postižením*. SEPTIMA, Praha 1994. ISBN 80-85801-27-2.

VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Portál, Praha 1999. ISBN 80-7178-214-9

VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*. Praha, Portál 2000.

VALENTA, M., MÜLLER, O.: *Psychopedie*. Parta, Praha 2004. ISBN 80-7320-063-5.

Výroční zpráva 2009, POCHODEŇ, o.s. 2009

147/2011 Sb., *o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných*

73/2005 Sb., *o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných*

561/2004 Sb, *o předškolním, školním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání,*

116/2011 Sb, *o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních*

72/2005 Sb, *o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních*

108/2006 Sb., *o sociálních službách*

Elektronické zdroje:

Aktivační centra zakončují první rok činnosti. [online] 13.6.2011[citace 2011-10-11].

Dostupné z www: <<http://www.helpnet.cz/aktualne/oznameni-pozvanky/46210-3>>

CMVL: *O nás* [online]. [citace 2011-10-30]. Dostupné z www: <<http://www.cmvl.cz/cz/o-nas>>

Co je raná péče. [online], [citace 2011-10-15] dostupné z www: <<http://www.ranapece.eu/rana-pece/poslani-a-cile/co-je-rana-pece>>

Datové centrum [online]. [citace 2011-10-20]. Dostupné z www: <<http://datovecentrum.info/Default.aspx>>

EDUCALIBEREC [online]. 2011 [citace 2011-10-30]. Dostupné z www: <<http://educaliberec.cz/>>

ESF ČR – vzdělávací projekt pro tělesně postižené [online]. [citace 2011-11-5]. Dostupné z www: <http://www.sdruzenidrak.org/vzd_info.php>

FOKUS LIBEREC: *O nás* [online]. [citace 2011-11-22]. Dostupné z www: <<http://www.fokuslbc.eu.uvirt16.active24.cz/>>

FOKUS LIBEREC: *Nabídka služeb* [online]. [citace 2011-11-22]. Dostupné z www: <http://www.fokuslbc.eu.uvirt16.active24.cz/index_nabidka_sluzeb.htm/>

FOREIGNERS: *Služby* [online]. [citace 2011-10-29]. Dostupné z www: <<http://www.foreigners.wgz.cz/sluzby>>

HORÁKOVÁ JANA: [email]. 21.11.2011 [citace 2011-11-23].

KALFUS, R; VOJÍŘOVÁ, D.: *Kurz samostatného cestování* [online]. Rytmus 2007. ISBN 978-80-903598-7-1 [citace 2011-11-17]. Dostupné z www: <<http://www.rytmus.org/rytmus/sites/File/documents/kurzy/cestovani.pdf>>

Katalog poskytovatelů sociálních služeb [online]. [citace 2011-10-28]. Dostupné z www: <<http://www.liberec.cz/wps/wcm/connect/173a998040736d8188a1ed02067b09af/Katalog+poskytovatel%C5%AF+soci%C3%A1ln%C3%ADch+slu%C5%BEeb.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=173a998040736d8188a1ed02067b09af>>

KSK LIBEREC: *Program listopad 2011* [online]. [citace 2011-10-28]. Dostupné z www: <<http://www.ksk-liberec.cz/soubory/program-ceska-listopad-2011.pdf>>

Letající divadlo na kolečkách [online]. [citace 2011-11-22]. Dostupné z www: <<http://www.letajicidivadlonakoleckach.cz/>>

Maslow.gif [online],[citace 2011-9-20]. Dostupné na <<http://www.skuhry.com/img/maslow.gif>>.

MPSV: *Iregistr* [on-line]. 1.1.2007, [citace 2011-10-29]. Dostupné z www: <http://iregistr.mpsv.cz/socreg/vitejte.fw.do?SUBSESSION_ID=1319920727615_1>

MPSV: *Liberec* [online]. [citace 2011-10-30]. Dostupné z www: <<http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/lbk/kop/liberec>>

MPSV: *Katalog tvd2011* [online]. [citace 2011-11-1]. Dostupné z www: <http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/lbk/kop/liberec/1_katalog_tvd2011.pdf>

OUPICKÁ, M.; ČERVENKOVÁ, S.; KORECKÝ, J.: *Práce s počítačem* [online]. Rytmus 2006. ISBN 80-903598-4-1 [citace 2011-11-17]. Dostupné z www: <http://www.rytmus.org/rytmus/sites/File/documents/kurzy/prace_s_pocitacem.pdf>

PJ: *Kurzy pro mentálně postižené fungují. Třinecký Hutník* [online]. 22.9.2011 [citace 2011-10-11]. Dostupné z www: <http://www.humanitas-profes.cz/assets/images/tiskove_projekt_AC/trinecky_hutnik_06.pdf>

Podařilo se nám... [online]. [citace 2011-10-11]. Dostupné z www: <http://www.zstrinec.cz/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=52&Itemid=80>

Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální. 1. vydání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2008. 110 s. [cit. 2011-09-10]. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP-ZSS_kor-final.pdf>. ISBN 978-80-87000-25-0.

Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání praktická škola dvouletá [online]. VPÚ, Praha 2009, str. 8. [citace 2011-10-10] dostupné z www: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP_-PRS_-I.pdf>

Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání praktická škola jednoletá [online]. VPÚ, Praha 2009, str. 10. [citace 2011-10-10] dostupné z www: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP_-PRS_-I.pdf>

RED.: *Aktivační centrum v ZŠ Speciální má za sebou první rok činnosti, Blansko* [online]. 22.6.2011 [citace 2011-10-11]. Dostupné z www: <<http://www.blansko.cz/clanky/11/06/aktivacni-centrum-v-zs-specialni-ma-za-sebou-prvni-rok-cinnosti.php>>

STÍNIL, L.: *Aktivační centrum má za sebou rok činnosti, Děčínský deník* [online]. 25.6.2011 [citace 2011-10-11]. Dostupné z www:

<http://decinsky.denik.cz/zpravy_region/foto-aktivacni-centrum-ma-za-sebou-rok-cinnosti.html>

ZEMKOVÁ, J. a kol.: Vzdělávací program AKTIVAČNÍ CENTRUM a instruktážní metodika pro lektory. [online]. [citace 2011-10-11]. Dostupné z www: <http://www.humanitas-profes.cz/assets/images/metodika_2_www.pdf>

ZEMKOVÁ, J. a kol.: Vzdělávací program AKTIVAČNÍ CENTRUM a instruktážní metodika pro lektory. [online]. [citace 2011-10-11]. Dostupné z www: <http://www.humanitas-profes.cz/assets/images/metodika_2_www.pdf>

ZIMOVÁ, J.; MIKULAJOVÁ, M.; HAMÁK, J.; PLÍŠKOVÁ, J.: *Kurz hospodaření s penězi* [online]. Rytmus 2007. ISBN 978-80-903598-6-4 [citace 2011-11-18]. Dostupné z www: <<http://www.rytmus.org/rytmus/sites/File/documents/kurzy/hospodareni.pdf>>

Seznam příloh

1. Emailový dotaz pro poskytovatele služeb pro osoby s mentálním postižením
2. Emailový dotaz pro poskytovatele služeb pro osoby s kombinovaným postižením
3. Seznam poskytovatelů dalšího vzdělávání pro osoby s mentálním postižením na území města Liberec

4.6 Příloha 1

Dobrý den,

jsem studentkou Univerzity Karlovy a vypracovávám diplomovou práci na téma Celoživotní vzdělávání osob s mentálním postižením. V praktické části bych ráda zdokumentovala možnosti dospělých osob s mentálním postižením v této oblasti na konkrétním území krajského města Liberec. Jelikož jsem se v Registru poskytovatelů sociálních služeb dozvěděla, že vaší cílovou skupinou jsou (i) osoby s mentálním postižením, chtěla bych se zeptat na několik otázek:

a) Poskytuje vaše organizace vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením (myšleno organizované základní vzdělávání dospělých nebo další vzdělávání dospělých - kurzy/zájmové kroužky/večerní školy/podporované zaměstnání apod.?)

b) Pokud ano, jaké?

c) Pokud ne, poskytovali jste vzdělávání někdy v minulosti, nebo uvažujete o něm?

d) Napadá Vás další organizace, která vzdělávání dospělých s mentálním postižením poskytuje na území města Liberec?

Mnohokrát Vám děkuji za Váš čas a trpělivost při zodpovídání otázek. Přeji příjemný den.

Hana Kolomazníková (studentka UK, navazující magisterské studium, obor Učitelství pro SŠ - speciální pedagogika a sociální pedagogika)

4.7 Příloha 2

Dobrý den,

jsem studentkou Univerzity Karlovy a vypracovávám diplomovou práci na téma Celoživotní vzdělávání osob s mentálním postižením. V praktické části bych ráda zdokumentovala možnosti dospělých osob s mentálním postižením v této oblasti na konkrétním území krajského města Liberec. Jelikož jsem se v Registru poskytovatelů sociálních služeb dozvěděla, že vaší cílovou skupinou jsou (i) osoby s kombinovaným postižením, chtěla bych se zeptat na několik otázek:

a) Poskytuje vaše organizace vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením (myšleno organizované základní vzdělávání dospělých nebo další vzdělávání dospělých - kurzy/zájmové kroužky/večerní školy/podporované zaměstnání apod.)?

b) Pokud ano, jaké?

c) Pokud ne, poskytovali jste vzdělávání někdy v minulosti, nebo uvažujete o něm?

d) Napadá Vás další organizace, která vzdělávání dospělých s mentálním postižením poskytuje na území města Liberec?

Mnohokrát Vám děkuji za Váš čas a trpělivost při zodpovídání otázek.

Přeji příjemný den

Hana Kolomazníková (studentka UK, navazující magisterské studium, obor Učitelství pro SŠ speciální pedagogika a sociální pedagogika)

4.8 Příloha 3

Poskytovatelé dalšího vzdělávání pro osoby s mentálním postižením na území krajského města Liberec

Rytmus Liberec, o.p.s.

Adresa: Palachova 504/7, 460 01
Liberec I – Staré Město

e-mail: liberec@rytmus.org

www: www.rytmusliberec.cz

tel.: (+420) 485 100 626,
(+420) 777 228 661

Nabídka kurzů: Kurz práce na počítači
Kurz hospodaření s penězi
Kurz samostatného cestování

Ostatní: Job klub
Setkání pro čekatele

Společnost Rytmus je primárně založena pro osoby s mentálním postižením, kurzy jsou tedy přizpůsobeny této cílové skupině. Všechny kurzy nejsou otevřeny po celý rok, v určitém časovém úseku zpravidla bývá otevřen jeden kurz. Proto je třeba domluvit se s pracovníky telefonicky či osobně.

Občanské sdružení S(C)HODY

Adresa: Charbínská 179, 460 08 Liberec 8
e-mail: divadlo@letajicidivadlonakoleckach.cz,
schody@schody-lbc.net
www: www.letajicidivadlonakoleckach.cz
tel.: (+420) 604 208 806

Projektem tohoto sdružení je „Létající divadlo na kolečkách“. Jde o projekt divadelní, v jehož souboru jsou členové se zdravotním postižením i členové intaktní. Divadelní spolek pořádá i veřejná vystoupení. Noví zájemci se mohou zúčastnit každotýdenní zkoušky, která se koná vždy ve středu od 16:30 v budově F Jedličkova ústavu v Liberci. Více informací naleznete na webových stránkách.

Komunitní středisko KONTAKT LIBEREC

Adresa: Česká 617, 460 01 Liberec XXV - Vesec
e-mail: klubceska@ksk.liberec.cz
www: <http://www.ksk-liberec.cz/zdravotne-znevyhodneni/>
tel.: (+420) 485 105 809

Středisko nabízí klubovou činnost pro osoby se zdravotním postižením. Jedná se o kulturní akce, výuku práce na počítači, možnost bezplatného přístupu k internetu či dennímu tisku. Klub je otevřen každý všední den široké veřejnosti. Lidé se zde mohou potkávat, vyměňovat zkušenosti či si přijít zahrát společenské hry. O aktuální nabídce akcí na konkrétní měsíc se dozvíte na webových stránkách organizace.

Otevírací hodiny klubu:

PO – ST: 10 – 18 hod
ČT: 10 – 13 hod
PÁ: 10-15 hod

Občanské sdružení FOKUS

Adresa: Nezvalova 662, 460 15 Liberec XV

e-mail: m.jakubkova@fokuslbc.eu

www:

http://www.fokuslbc.eu.uvirt16.active24.cz/index_nabidka_sluzeb.htm

tel.: (+420) 485 163 440

Sdružení nabízí klubovou činnost v klubu s názvem Myklub. Organizace je primárně založena pro osoby s duševním onemocněním, ale navštěvuje ho i pár lidí s mentálním postižením. V rámci činnosti klubu probíhají různorodé činnosti, jako jsou přednášky na různá témata, promítání DVD, poslech hudby, posezení a povídání u šálku čaje. Skupina účastníků spolu navštěvuje i muzea, výstavy, či kino. Podnikají spolu také výlety např. na Ještěd nebo do Prahy.

Otevírací doba klubu:

ÚT a ČT: 14 – 17 hod.

Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí

Adresa: Oblačná 451, 460 01 Liberec I

e-mail: L.Kantorikova@seznam.cz

www: <http://tabor.asociacelbc.cz/index.php>

tel.: (+420) 604 652 515

facebook: <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.204251746278544.41848.204251606278558&type=1>

nabídka kurzů: kurz vaření

kurz mutikální

Každý z kurzů probíhá jednou týdně v odpoledních hodinách, přibližně po dobu dvou hodin. Kurzů se zúčastňují i dospělé osoby s mentálním postižením.